

Medborgardeltagandets svarta låda

- om sortering och värdering av yttranden i
samhällsbyggnadsprocesser

Amira Fredriksson

amira.fredriksson@liu.se

Innehåll

Förord	3
1 Inledning.....	4
Syfte och forskningsfråga	4
2 Metod och genomförande.....	5
Val av metod.....	5
Intervjuer	5
Intervjuform	5
Observation.....	5
Urval	6
Informanter	6
3 Resultat.....	7
Intervjutillfälle 1, "Kommun A"	7
Observationstillfälle, "Kommun A"	9
Intervjutillfälle 2, "Kommun B"	9
Intervjutillfälle 3, "Kommun C"	11
Intervjutillfälle 4, "Kommun D"	14
Intervjutillfälle 5, "Kommun E"	19
Intervjutillfälle 6, "Kommun F"	24
4 Diskussion.....	28
Ett varierat behov av sortering.....	28
Det sker en översättning.....	29
Hur går sorteringsprocessen till?	30
5 Sammanfattande reflektion och förslag på vidare forskning.....	36
Referenser	37
Bilagor.....	38
Bilaga 1. Observationstillfälle	38
Bilaga 2. Intervjuguide	41

Förord

Centrum för kommunstrategiska studier (CKS) arbetar med att stödja och bedriva kommunstrategiskt relevant forskning. Vi arbetar med att återföra nyvunnen kunskap till kommunerna och regionerna, och med att skapa möten mellan forskare och kommuner och regioner.

I den här rapporten redovisar Amira Fredriksson delar av resultatet i en pågående studie som handlar om deltagande planering. Projektet är en del av det Interreg-finansierade projektet Coast4us – ett projekt som löper 2018 – 2020 och där Länsstyrelsen Östergötland är Lead Partner. Projektet syftar bland annat till att utveckla metoder som kan förbättra planeringsprocessen. Projektpartnerskapet består av 16 organisationer från Sverige, Estland, Lettland och Åland. Projektet finansieras inom [EU:s Central Baltic Program](#) samt av Havs- och vattenmyndigheten.

Syftet med den pågående studie som delredovisas här, är att fördjupa förståelsen av hur planeringsprocessen går till. Mer specifik syftar projektet till att förstå hur yrkesverksamma planerare i kommunala organisationer upplever att de hanterar all den input som medborgare lämnar i samband med medborgardialoger av olika slag. Intresset för detta väcktes då vi insåg att alla planeringsprocesser som bygger på deltagande från medborgarna rymmer ett möte mellan medborgarens input, och planerarens hantering av denna input. Vi hade emellertid inte läst om detta möte i tidigare forskning, och vi blev nyfikna på hur det går till när planerare tar emot, värderar och sorterar i alla de yttranden de möter i kontakt med medborgarna. Rapporten är skriven för yrkesverksamma planerare och för planerarstudenter. Det är vår förhoppning att den ska väcka tankar hos er läsare, och kanske vara ett stöd i en reflektion kring den egna yrkespraktiken.

Norrköping den 2 oktober 2019
Josefina Sysner
Projekt Coast4us, Linköpings universitet

1 Inledning

Vi har informellt träffat många samhällsplanerare i vårt arbete, vilket succesivt utvecklat en nyfikenhet för professionen. Det vi vet är att samhällsplanerares arbete sker inom ramen för vad som – delvis – är lagstadgat. Plan- och bygglagen (PBL) innehåller exempelvis allmänna bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande (SFS 2010:900). PBL tydliggör dessutom att yttranden ska prövas med hänsynstagande till både det allmänna och enskilda intresset (SFS 2010:900). Dataskyddsförordningen (GDPR) har inflytande över hur planerare hanterar känsliga personuppgifter såsom namn, etnicitet och nuvarande bostad.

Vår uppfattning är förvisso att ett strikt fokus på formella strukturer kan vara begränsande för att förstå offentliga organisationers funktionssätt. Studiens forskningsfråga baseras på en insikt om att lokala och regionala myndigheter använder olika metoder för att involvera medborgare i planeringsprocessen. Vidare har vi observerat att den input som samlas in genom dessa metoder sorteras, filtreras och kategoriseras av planerarna. Med andra ord slog det oss att det finns en sorteringsprocess som vi vill studera, men när vi vände oss till den befintliga litteraturen fann vi ingenting om just detta. Att vi sedan innan dessutom visste att det finns en rik flora av input, särskilt i de tidiga skedena, gjorde oss ännu mer intresserade.

Syfte och forskningsfråga

Syftet med studien är att fördjupa förståelsen för sorteringsprocessen som fenomen. För att uppfylla detta syfte, avser vi besvara följande frågeställning:

- Hur beskriver planerare den sortering och värdering av yttranden som äger rum i samband med samhällsbyggnadsprocesser?

Under arbetets gång har jag mött personer som använder sig av olika begrepp för att beskriva liknande företeelser. I de fall intervjupersonerna inte angett ett särskilt ord använder jag mig av ”medborgardeltagande” eller ”dialogtillfälle”, som mer heltäckande beskrivningar av det som sker när kommun tar kontakt med medborgare för att ta reda på vad de tycker i samhällsbyggnadsfrågor.

2 Metod och genomförande

Val av metod

Intervjuer

Studiens empiriska material består huvudsakligen av enskilda intervjuer med tjänstepersoner vid sex kommuner i Östergötland. Den kvalitativa forskningsintervjun lämpar sig då studien syftar till att förstå det studerade fenomenet från planerares synvinkel och utveckla mening ur deras subjektiva erfarenheter (Kvale & Birkman 2014, 17, 41).

Intervjuform

Valet av intervjuform är praktiskt och har således anpassats efter kunskapsläget. Eftersom syftet är att fördjupa förståelsen av sorteringsprocessen som fenomen, alternativt bidra till att utveckla modeller, har en mer öppen intervjuform valts. Denna intervjuform involverar vanligtvis ett mindre antal respondenter (Lantz 2013, 48–49). Intervjupersonerna har fått möjlighet att ge olika perspektiv och intervjuerna har sett olika ut (exempelvis tidsmässigt), detta som ett resultat av att det huvudsakligen är respondenterna som definierat och avgränsat det vårt samtal handlat om (Lantz 2013, 44).

Den *riktat öppna intervjuformen* karaktäriseras av att frågorna handlar om individens upplevelse av fenomenets kvaliteter. Upplägget består av en vid fråga med frågeområden, där intervjupersonerna fördjupar sig i det som de själva finner meningsfullt, men också i det som intervjuaren finner meningsfullt. (Lantz 2013, 47). Intervjuerna kan således beskrivas som *semi-strukturerade* då intervjupersonerna har haft stor frihet att utforma svaren på sitt eget sätt, samtidigt som jag haft en lista (intervjuguide) över förhållandevis specifika teman som ska beröras. I semi-strukturerade intervjuer behöver inte frågorna komma i samma ordning som i intervjuguiden, och det är inte ovanligt att frågor som inte finns med i dagordningen också kan ställas, förutsatt att de anknyter till något intervjupersonen pratat om (Bryman 2018, 260).

Observation

En observation har genomförts inom ramen för studien då jag blev förfrågad att delta som åhörare vid ett sorteringsmöte. Observationstillfället gav mig möjlighet att få en inblick i hur sorteringsprocesser, i samband med samhällsbyggande, går till rent *praktiskt*. Det var givande och jag har som avsikt att delta på fler sådana möten framöver. I och med att observationsmaterialet är så pass begränsat ska det i denna studie snarare användas för att kontextualisera data från intervjuerna.

Urval

Studien initierades inom ramen för Coast4us. Därför tillfrågades planerare i de tre kommuner som ingår i projektet att ställa upp på en intervju. Därutöver har ytterligare kommuner i Östergötland inkluderats. Det har varit en relativt tidskrävande process att finna kandidater till intervjuerna, vilket är en anledning till att studien avgränsats till just sex fall. I och med att de intervjupersoner som jag initialt tagit kontakt med (inklusive kontaktpersoner för Coast4us vid Länsstyrelsen Östergötland) tipsat mig vidare om ytterligare personer att ta kontakt med, grundar sig urvalet även i ett så kallat kedjeurval (Bryman 2018, 245).

Informanter

Nedan redogörs för de sju respondenter som intervjuats. Utan att göra några större ingrepp i den mening som förmedlas kan formen på informationen ändras för att värna om intervjupersonernas anonymitet (Kavle & Birkman 2014, 323). Jag har mot denna bakgrund använt mig av fingerade förnamn vid publiceringen av resultaten.

Kommun A

- Informant: "Simon"
- Tjänstgör som: Planarkitekt. Arbetar främst med detaljplanering.

Kommun B

- Informant: "Vanja"
- Tjänstgör som: Samhällsutvecklare. Arbetar som projektledare för översiktsplanering i Kommun B.

Kommun C

- Informant: "Adina"
- Tjänstgör som: Planarkitekt. Jobbar 50 procent med översiktsplanering och 50 procent med detaljplanering. Arbetar delvis med Geografiskt informationssystem (GIS).

Kommun D

- Informanter: "Lisa" och "William"
- Tjänstgör som: Lisa, samhällsbyggnadschef. William, planarkitekt. Båda arbetar som projektledare i framtagandet av en ny översiktsplan.

Kommun E

- Informant: "Natalia"
- Tjänstgör som: Planarkitekt. Arbetar med detaljplanering.

Kommun F

- Informant: "Bruno"
- Tjänstgör som: Planarkitekt. Arbetar huvudsakligen med detaljplanering.

3 Resultat

Intervjutillfälle 1, "Kommun A"

Metod och material

Simon, planarkitekt i Kommun A, berättar att de inte har en fastlagd rutin för medborgardeltagande, just eftersom de, enligt honom, inte utför dem särskilt ofta. Han redogör för de tidiga dialogerna i en närliggande tätort där de just nu arbetar med en fördjupad översiktsplan. Han är handläggare för projektet, där de vid två tillfällen anordnat workshops i skollokaler där medborgarna själva fått diskutera i grupper, och komma med synpunkter, kring de förslag som Kommun A har arbetat fram. Vid varje workshop deltar ungefär 25 medborgare. Simon förhåller sig kritisk till ifall 50 av tätortens ungefär 4000 medborgare egentligen kan ses som representativt. Simon förklarar vidare att de inte tenderar att föra statistik för vilka som deltar vid medborgardialogerna. Han menar att medborgarnas kön, ålder eller etnicitet inte ska spela någon roll, samtidigt som han tror det kan vara bra att ha en ungefärlig uppfattning om hur det ser ut i praktiken, just för att upprätthålla representativitet.

Medborgarna skulle diskutera totalt tio relativt snarliga förslag. Simon berättar att inputen sällan omfattar en större mängd material. I det här fallet rörde det sig om cirka tre till fyra handskrivna sidor. Vid närmare eftertanke, menar Simon att de snarare sorterat pratet under/efter workshopen, inte det skriftliga materialet. "Surret" spelas ibland in.

Det har jag faktiskt inte tänkt på innan, men så gjorde vi nog senast.

Involverade

Inputen från workshopen hanteras av Simon och en annan planarkitekt, "Marie". Simons uppfattning är att Marie och han till stor del tenderar att vara överens om hur materialet ska sorteras. Simon förklarar att de bedömde att hans och Maries förslag var rimliga. De hade några skilda åsikter.

Vi hade en övergripande samsyn om hur man skulle gå vidare med inputen [...] Om man inte är överens kan man lyfta frågan inför en referensgrupp, vilken består av personer från andra förvaltningar.

Simon berättar att det i Kommun A finns fem planerare, vilka kan stämma av med varandra vid behov.

Man går ibland in och snackar snabbt med sin kollega. Vi pratar ofta löst med varandra efter samråden för att skapa en gemensam sammanfattande bild av inputen. Ofta är det inte mer strukturerat än så. Man kallar inte in till möte för allt.

Han menar också att de kan rådfråga chefen om de är oense om hur inputen ska sorteras. Simon berättar att han hade kunnat, och kanske borde, pratat med andra förvaltningar som eventuellt hade haft relevanta åsikter om hur inputen skulle hanteras.

Simon menar å andra sidan att han, som formell handläggare i projektet, har slutordet.

Vad som är rimligt att göra är egentligen min bedömning. Vi kan ibland, med en liten insats, visa att medborgarna har fel och då gör vi på vårt sätt. [...] Vi har aldrig sagt att inputen blir en del av planförslaget. Det är viktigt att berätta vad inputen används till, annars blir folk förbannade. Skendemokrati är naturligtvis inte eftersträvbart.

Sorteringsprocessen

Simon menar att man i Kommun A ska ha avsatta tidsperioder där man sorterar mellan "stort och smått". Vanligast är att de gör en grovsortering relativt tidigt efter samrådsperioden. När Simon blir tillfrågad att beskriva sorteringsprocessen mer detaljerat säger han till en början att han inte har någon aning om hur det går till. Han menar att sorteringen kan se väldigt olika ut beroende på vilka frågeställningar det handlar om.

Det är faktiskt en blackbox. Ju större organisation, desto mer strukturerad blir sorteringen.

Simon förklarar att det ofta handlar om hur medborgarnas rådrum ser ut. Vanligtvis ska medborgarna bara respondera på kommunens/planerarnas förslag, vilket innebär att det finns en begränsning i vilka förslag som är "möjliga" och vad man som medborgare kan komma med. Detta innebär i sin tur att sorteringsarbetet, av uppenbara skäl, blir mindre omfattande. I översiktsplanering, där inputen är bredare, krävs ett mer utförligt sorteringsystem där de bland annat gör en tematisk och geografisk sortering.

Ofta är det bra förslag som kommer in, men om vi tror att det är bättre på ett annat sätt så gör vi så. Inte sällan är det en fråga om pengar. Förslaget sorteras bort om vår uppfattning är att det är oklart ifall vi någonsin kommer ha råd med det. Har man inte råd eller möjlighet att hantera en fråga i nuläget kan det ibland leva kvar som en idé. Inputen sorteras också utefter relevans. Får vi in synpunkter som är rent trams kommer de naturligtvis inte tas i beaktning.

Han anser därutöver att det behövs bättre rutiner för hur man recenserar de olika förslagen som kommer in från medborgardialogerna.

Det kan vara bra att vi förklarar varför vi tycker att en fråga är möjlig att gå vidare med och varför en annan inte är det. Med andra ord är det bra att motivera varför vi exempelvis vill bygga en skola just här, och inte där. Det här med hur man arbetar med återkoppling är nog väldigt olika. Jag vet faktiskt inte exakt hur det ser ut i praktiken. Det tar tid att ge feedback och ofta tvingas man prioritera annat. I detaljplaner kan man ibland ge personlig återkoppling till inskickade brev, men när det kommer till översiktsplanering är det inte lika tydligt vem som tycker vad.

I mindre kommuner, där det kanske bara är en person som sitter med planeringen, och sorteringen, menar Simon att det kan bli en fråga om vad man har ork till att

göra. En noggrann sortering, och en motivering till den sorteringen, menar han blir mödosam och mer tidskrävande ju färre man är.

Det är sällan vi tittar på ett förslag i en timme eller så.

Observationstillfälle, "Kommun A"

Trots att observationer inte är mitt fokus har jag, som tidigare nämnts, fått möjligheten att vara med på ett sorteringsmöte. På mötet närvarande fyra planarkitekter och förvaltningschefen för kommunens Byggnadskontor. I stora drag handlade mötet om att sortera input från en workshop där man samlat in medborgarnas synpunkter i syfte att utveckla ett planprogram för en park i kommunen. Yttrandena sorterades dels utifrån Trafikverkets bestämmelser om trafikflöden, dels utifrån vad som ansågs vara geografiskt relevant.

Se Bilaga 1 för vidare läsning.

Intervjutillfälle 2, "Kommun B"

Metod och material

Vanja, projektledare för översiktsplanering i Kommun B, redogör för hur de, rent generellt, arbetar med översiktsplanering i kommunen. Hon berättar att hon egentligen inte brinner för planering i sig, utan snarare processen runt om. Vanja menar att de i Kommun B ofta talar om "utvecklingsdialoger" istället för medborgardialoger, vilka syftar till att ge underlag för samtal kring kommunens utveckling.

Vi som tjänstemän är menade att komma med kvalificerade förslag som medborgarna ska ta ställning till. Detta för att förslagen inte bara skall komma ur luften. Man behöver någonting att utgå ifrån.

Hon berättar att det inte finns ett facit på vilka metoder för utvecklingsdialoger som lämpar sig bäst i olika situationer, men att hon är övertygad om att deras sätt har fungerat bra i praktiken. I Kommun B använder de sig främst av fysiska dialoger på plats, men man har i vissa fall dessutom utformat kortare enkäter via sociala medier där medborgare bland annat fått redogöra för vad de tycker är bäst med kommunen.

Projektledaren förklarar vidare att de allt som oftast önskar att man som medborgare föranmäler sig till samråden, detta för att kommunen ska kunna anpassa bemanningen. En stor utmaning som Kommun B har brottats med under en längre period är att det endast är en viss typ av människor som deltar vid utvecklingsdialogerna.

Det vanligaste är att man först gör anteckningar för det som diskuterats under dialogtillfället. Därefter görs en sammanslagning av all input vilken används som ett generellt kunskapsunderlag. Vanja kan inte ge en konkret uppskattning på materialets storlek. Hon menar att det helt beror på vad som är syftet med dialogerna.

När det kommer till den input som privatpersoner kommer med kan det handla om en mening, flera sidor och allt däremellan. Det är alltså väldigt olika.

Involverade

Vanja berättar att hon, en miljöstrateg, en planarkitekt och en samhällsplanerare var involverade i det senaste "sorteringstillfället". Hon upplever att de har en bra spridning och olika erfarenheter som kompletterar varandra. Det är Vanja som håller i taktpinnen och som ansvarar för sammanställningen efter mötet. Hennes uppfattning är att de som ansvarar för sorteringen hittills inte har varit oense om hur inputen ska sorteras.

Om jag skulle säga att jag tror att ett annat alternativ är bättre så säger de andra "okej då". Jag är dålig på att beskriva bättre eftersom det bara är inpräntat i mitt huvud.

Sorteringsprocessen

Vanja förklarar att sorteringsarbetet vanligtvis sker löpande under samrådsperioden. Hon säger att sortering är tidskrävande och att de får bekymmer längre fram i processen om de inte hanterar arbetet med en gång. Vad gäller hur sorteringen går till mer praktiskt menar hon att det inte är bra att vara för fyrkantig. Hon berättar att de brukar utgå från sammanslagningen av alla yttranden, vilken också kan betraktas som en "lista". Därefter brukar man göra en ämnesvis sortering och en geografisk sortering där man exempelvis försöker se vilka yttranden som kommer från tätort och dylikt. Vidare konstaterar Vanja att de skulle kunna sortera yttrandena utifrån vilket kapitel i planeringen som berörs, men att det riskerar att bli problematiskt eftersom medborgarna ofta kommer med input som berörs i flera kapitel.

Inom översiktsplanering sorterar de inte inputen utifrån vem som säger vad. Vanja menar med andra ord att de inte skapar högar där exempelvis ungdomarnas input hamnar. Hon menar att det inte är relevant med en sådan sortering eftersom det inte finns någon rangordning.

Efter sorteringsmötet skickas sammanställningen, som Vanja ansvarar för, vidare till olika arbetsgrupper som skriver utkast på olika bemötanden. Hon är övertygad om att processen starkt genomsyras av tjänstemannastyre.

Projektledaren berättar, att det inom ramen för översiktsplanering, är en konstant pedagogisk utmaning att förklara skillnaden mellan översiktsplanering och detaljplanering. Detta är problematiskt eftersom det påverkar vilken typ av yttranden medborgarna upplever är relevant för samråden.

Det är arbetsmässigt mycket men enligt oss är det viktigt att bemöta alla yttranden som kommer in på ett sjyst och värdigt sätt. Enligt oss är det viktigt att låta folk prata.

När hon är nöjd med ett utkast skickas det vidare till "politiken". Därefter ska politikerna stämma av med medborgarna. Vanja hävdar att medborgarna ska förstå, och känna igen, de stora generella dragen.

Intervjutillfälle 3, "Kommun C"

Metod och material

Adina berättar att de inte har ett strukturerat sätt att arbeta med medborgardialoger i Kommun C. De anpassar metoden utifrån den plan de arbetar med. När processerna är särskilt långa finns ibland utrymme att göra justeringar efter tid, exempelvis genom att komplettera en enkätundersökning med samtalsintervjuer. Adina belyser vikten av att hitta rätt forum, tid och rum.

Det är få som deltar om man ställer sig i mataffärer, vilket också skulle kunna bero på att i princip ingen vet vad öp är. Inte ens min sambo som bor med mig skulle kunna säga exakt vad det egentligen är.

I Kommun C arbetar man främst med drop-in-varianter. De anordnar sällan workshops. Under samråd har de ibland fokusgrupper där föreningar varit inbjudna.

Ibland tilldelas medborgarna en stadskarta som de ska rita på och i vissa fall uppmanas de lämna synpunkter via frågeformulär. Adina redogör för den senaste gången de använde sig av formulär. Bostadsproduktion var huvudfokus och tanken var då att styra in inputen på sådant som var mest betydelsefullt för planerna, helt enkelt för att undvika generella klagomål på kommunen. Planarkitekten berättar att det är ett sätt att få svar som är anpassade efter de frågor de vill ha svar på.

Hon förklarar att de vanligtvis börjar med öppna dialoger på stan, längs handelsområden där människor finns. Vidare menar hon att det är lätt att urvalet blir snedvridet och att det är viktigt att man är självkritisk och funderar över vilka personer som man *inte* väljer att ta kontakt med.

Omedvetet sorterar man bort lite i vem man väljer att ställa frågor till. Det är till exempel lätt att man inte frågar barn, även fast de är med.

Hon säger att man i Kommun C har en relativt bra uppfattning om vilka som deltar i förhållande till etnicitet, ålder och kön, även om man inte samlar in den typ utav information kopplat till kommentarerna.

Adina anser att medborgare i Kommun C tenderar att ha en ofullständig förståelse för vilken typ utav av input de kan komma med under de olika medborgardialogerna. Inte sällan förväxlar man dp och öp, vilket Adina tror kan vara ett resultat av kommunen inte är tillräckligt bra på att informera om skillnaden.

Samråd betyder ju mer konkret att man kommer överens om hur man ska göra saker. Så blir det ju inte riktigt under medborgardialoger. Det man faktiskt kan påverka är inte så konkret för den som faktiskt lämnar synpunkter. Kanske behöver man byta namn. En del tycker att det är demokrati att man ska få stoppa ett byggprojekt som ligger i närheten av ens egen fastighet men då väger kanske allmänintresset tyngre. Det är en utmaning tycker jag.

Det är Adinas uppgift att sammanställa ett gemensamt dokument för all input man fått in via medborgardialogerna. Samtliga post-it-lappar, medborgarnas egna skriftliga anteckningar, markeringar/pluppar och ritningar på vanlig turistkarta blir sedan en del av samrådsredogörelsen som totalt brukar omfatta omkring 80 dataskrivna sidor. Kapitlet/den del av samrådsredogörelsen som avser spegla inputen från medborgardialogerna motsvarade vid det senaste tillfället omkring 10 sidor och är enligt Adina det underlag som används under beredningsprocessen.

Det är alltså ingen lista med synpunkter som presenteras på det sorteringsmötet jag förmodar att du syftar på. Det är ett dataskrivet dokument, med andra ord samrådsredogörelsen som man sorterar utifrån. Ett sådant dokument kan ta ganska lång tid att sammanställa. Den del av samrådsredogörelsen som är input från medborgardialogerna varierar jättemycket. Ju mer dialoger, desto mer omfattande samrådsredogörelse. Jag skulle säga att den senaste var drygt 10 sidor, men vi har en ganska smal layout.

Involverade

I nästa steg, under det möte som Adina kallar för "efterarbete", ska hon och förvaltningschefen diskutera hur den sammanfattande inputen ska sorteras vidare. Adina menar att det huvudsakligen är hon som håller i taktpinnen då hon presenterar resultatet från samråden. Eftersom dokumentet är ganska omfattande brukar Adina mejla över sitt förslag på samrådsredogörelse till förvaltningschefen redan innan mötet. Enligt henne brukar de rent generellt vara överens om hur inputen ska sorteras. Det de ibland kan vara oense om är hur noggrann man ska vara i ett bemötande.

Hon konstaterar att det bara är hon och förvaltningschefen som hanterar sorteringsarbetet inom öp, samtidigt som hon vid ett senare tillfälle berättar att det faktiskt finns andra personer som är iblandade redan innan den sammanfattande inputen hamnar på förvaltningschefens bord.

Det är bara jag, och sedan lite bollplank som jag går till när jag inte vet vad jag ska göra. Man frågar lite i korridoren. Främst är det hon som jobbar med trafik hos oss som jag pratar med, eller mina kollegor som bara jobbar med detaljplan. Vem jag pratar med beror lite på vad det är för frågor. Hur man hanterar sådant här är nog lite personlighetsbundet. Jag har nog ganska lätt att gå till den som frågan berör. Jag kan till exempel ställa lite frågor till markförvaltaren och så gör jag min egen sammanfattning av det. Så är det i många kommuner. Men det är inte så att det är en fast arbetsstruktur eller så.

Vidare hävdar Adina att Kommun C inom ramen för dp för tillfället har ett "uttalat bollplank" som läser igenom alla handlingar innan det går till plan- och bygglovschefen. Det handlar huvudsakligen om att detektera stavfel och dylikt men i vissa fall menar Adina att det uttalade bollplanket kan hjälpa till på andra sätt.

Vi får även lite bra feedback. Vi är så små så det är lätt att ha dialog sådär.

Ytterligare exempel på aktörer som kan komma att påverka sorteringsprocessen är trafikplaneraren, just eftersom hon, enligt Adina, är lite alltiallo. Förvaltningschefen kan ibland stämma av med exploitören i detaljplan.

Sorteringsprocessen

Inledningsvis menar hon att det inte finns olika steg i sorteringen, exempelvis en första grovsortering eller dylikt. Samtidigt berättar hon att materialet som ska sorteras på mötet med förvaltningschefen inte kan betraktas som "rådata", utan snarare som en sammanfattning (samrådsredogörelse) av inputen. Efter ett tag menar hon att det nog visst är så att sorteringsarbetet kan delas i olika moment.

Jag skulle nog säga att sorteringen sker i arbetet med den här redogörelsen för där måste vi förklara varför vi inte kan tillmötesgå vissa synpunkter. Då är det alltså jag som gör sorteringen innan mötet med förvaltningschefen. Men jag vågar inte sortera bort för mycket för tidigt, då är det bättre att man noterar synpunkten eller bara försöker förklara varför man inte kan tillmötesgå dem. Det är sedan förvaltningschefen som har slutordet och oftast är det vårt bemötande av synpunkterna som redigeras, inte så mycket redogörelsen för vad som har kommit in.

Oftast sammanställer Adina inputen direkt efter medborgardialogen då det fortfarande känns färskt. Eftersom samråden i Kommun C vanligtvis anordnas på kvällstid, då många har slutat jobb och skola, är det svårt för henne att hinna med sammanställningen samma dag, vilket innebär att hon gör det en eller ett par dagar senare. Sammanställningen kräver mycket tankekraft och hon påstår därefter att grovsorteringen ibland sker löpande i slutet av samrådsperioden, just för att undvika arbetsbelastning. Hon säger att hon, innan mötet med förvaltningschefen, inte sorterar bort input utifrån vad hon upplever att Kommun C har råd med, eller inte.

Adina säger att de sorterar bort den typ utav input som inte har med översiktsplan att göra och att de enbart hanterar de synpunkter som har ett värde i plan- och bygglagen (PBL).

Det som handlar om trosuppfattning eller det som är rent rasistiska uttalanden kommer vi inte att redogöra för eller bemöta. Ibland tycker jag att det är svårt att skilja på vad som är riktiga synpunkter och vad som bara är diskussioner om frågan. Det finns enligt mig ingen skarp gräns.

Enligt Adina blir sorteringen på ett sätt svårare i dp eftersom det då kommer in färre frågor som är relevanta för den specifika planeringen.

Adina berättar att hon och förvaltningschefen, på mötet, skulle kunna sortera inputen utifrån ämne/område, men att de inte har testat att göra så. De brukar hantera en synpunktslämnare i taget. I samrådsredogörelsen är samtliga yttranden från såväl myndigheter som privatpersoner alltid med, och hon hävdar att man alltid börjar med att sortera inputen från de förstnämnda.

Så tror jag att nästan alla kommuner gör. Det blir någon typ av värdering i det också tänker jag. Och Länsstyrelsen har ju mycket mer makt i förhållande till oss än vad medborgarna har, så deras synpunkter blir ju mer värda. Länsstyrelsen representerar liksom en helhet av intressen. Sedan finns det säkert andra sätt att göra på också.

Utifrån ett GDPR-perspektiv får de ibland sälla bort inslag i yttrandena som innehåller för känsliga personuppgifter. Om en person exempelvis skriver ut vilken fastighet vederbörande bor i tas den fullständiga informationen bort, och så skriver de istället ”bor i närheten av planområdet. Planarkitekten konstaterar att de även sorterar bort upprepningar i yttrandena som kommer från en och samma person.

Efter mötet kommer hon och förvaltningschefen överens om vilka revideringar man ska göra i planen, om hon inte redan har gjort en del på egen hand. Därefter jobbar de om handlingarna och sedan tar de det vidare till nästa steg; utställning eller antagande.

Man skulle säkert kunna ha en mer genomtänkt strategi för hur medborgardialogerna i sin helhet skulle kunna gå till. Det är ju ändå en resursfråga, hur mycket tid vi ska lägga på vad, på dialogerna över huvud taget. Skulle man göra ett helhetsperspektiv så kostar det inte bara tid utan även att hyra lokaler och dylikt.

Samrådsredogörelsen blir en offentlig handling, exempelvis i form av en annons i tidningen och ett dokument på kommunens hemsida, när det politiska beslutet har fattats. Inputen går på beredning i kommunstyrelsen, vilket kan ta upp till en till en och en halv månad. Under den här perioden har de även en liten dragning där hon berättar hur det hela har gått. Hon menar att det är bra med repetitiva steg för att medborgarna ska kunna se vad som händer med deras yttranden i de olika stegen.

Vi är snälla och gör allt som är möjligt. Men vad som är möjligt eller inte blir i slutändan en politisk fråga. Det är också då samrådsredogörelsen, vårt arbetsmaterial som vi bollat fram och tillbaka, blir en allmän handling. Det blir återremmitterat för vidare beredning om politiken inte håller med om det vi skickat till dem.

Intervjutillfälle 4, ”Kommun D”

Metod och material

Vi är en liten kommun så har ingen resurs som enbart arbetar med medborgardialog eller demokrati på det sättet.

I Kommun D håller man sedan hösten 2018 på att arbeta fram en ny översiktsplan, vilken ska ange den politiska viljeriktningen för hela kommunens mark och vattenanvändning på en övergripande nivå. För att fånga upp medborgarnas tankar i ett tidigt skede har kommunen i samband med översiktsplanen valt att anordna en tidig medborgardialog, vilket är frivilligt. Lisa och Erik, projektledare, förklarar att medborgardialogen har genomförts genom fem fysiska möten på olika geografiska områden i kommunen. I syfte att nå fler ungdomar har ytterligare ett möte genomförts med elever på en grundskola.

Vid varje enskilt mötestillfälle har samtliga deltagare inledningsvis fått fylla i en enkät där frågeställningarna haft sin utgångspunkt i fyra teman: *Positivt & Negativt*, *Stolthet*, *Identitet* och *Framtid*. Därefter delades deltagarna in i grupper om fyra till sex personer där de diskuterat sina individuella enkätsvar, vilka de sammanfattat på post-it-lappar som sattes upp på stora pappersark för respektive tema. Det är post-it-lapparna som sedan utgjort dokumentationen från dialogmötena. Totalt digitaliserades 1350 unika post-it-lappar/synpunkter. Under diskussionen för temana *Positivt & Negativt* och *Stolthet* hade deltagarna dessutom möjlighet att med hjälp av klisterlappar utmärka geografiska platser, exempelvis någonting personen i fråga upplever som negativt, på en karta för hela kommunen. På mötena deltog totalt 159 personer.

För att nå ut till dem som inte har haft möjlighet att närvara på mötena, men som fortfarande velat lämna synpunkter, har projektledarna utformat enkäter med samma frågeställningar. 594 enkätsvar samlades in. Projektledarna upplever att de har erfarenhet av att enbart vissa röster hörs, men att de i det här fallet är nöjda med deltagandet över lag.

William: Den som är van att prata inför folk, oftast äldre män, brukar ta över diskussionen. Den som inte håller med brukar inte säga till. [...] Enligt oss är det förvisso en stor del av befolkningen som har engagerat sig vilket innebär att resultatet från medborgardialogen ändå är ganska representativt. Vi hade som mål att tio procent av befolkningen skulle delta och vi fick bättre siffror än så. Vi fick en bred förankring.

Lisa och William berättar att all input från de fysiska mötena och enkäterna har digitaliserats och sammanställts till ett dokument på ungefär 20 sidor. Synpunkterna från respektive geografiskt område har sammanfattats till ungefär tio rader text. Därutöver redovisas resultatet av varje tema i så kallade ordmoln. Dessa ordmoln fungerar som ett verktyg för att man rent visuellt ska kunna utläsa huvuddragen från respektive tema, då ord som förekommer ofta presenteras i större textstorlek.

Involverade

Det är Lisa och William som har huvudansvaret för att ta fram den nya översiktsplanen. De har närvarat under dialogtillfällena, sammanställt synpunkterna och det är de som ska arbeta fram det nya planförslaget. Att de, efter dialogtillfällena, har diskuterat med sin politiska styrgrupp samt en arbetsgrupp, ska inte förbises. I arbetsgruppen finns representanter från alla förvaltningar inom kommunen. Lisa hävdar att arbetsgruppen är som en kanal för att förmedla vidare synpunkter inom olika förvaltningar. Arbetsgruppen består utav en kommunikatör, en bygglovshandläggare, miljöchef, markexploateringsingenjör, trivs- och besöksnäringssassistent, teknisk chef från skola, enhetschef för kultur och fritid, näringslivsutvecklare, nämndsekreterare från socialförvaltningen och ledningschef. På frågan om de skulle säga att arbetsgruppen ingår i någon sorteringsprocess svarar Lisa på följande sätt.

Lisa: Nej, det kan vi inte säga. Däremot har arbetet varit väldigt transparent mot dem. De har haft möjlighet att ta del av allt material. Vi har nog inte sett ett behov av att ha med dem. Senare, efter

samrådet, då kommer vi kanske ha ett större behov av att involvera dem.

William förtydligar att arbetsgruppen har fått ta del av sammanställningen inklusive alla bilagor, det vill säga post-it-lapparna i digitaliserat format. De har dessutom intern tillgång till statistik för ålders- och könsfördelning.

Utöver arbetsgruppen och den politiska styrgruppen finns även en tjänstemannaledningsgrupp som de ännu inte har utnyttjat, men som kan bli mer aktuell framöver när de behöver göra ställningstaganden i relation till andra förvaltningar. Det handlar alltså om kommunchefens ledningsgrupp, vilken består av förvaltningschefer, ekonomichef och administrativ chef. Dessa kan bidra med att ge ett underlag till politiken, i synnerlighet om det gäller större ekonomiska investeringar.

Lisa hävdar att politikerna under just den här medborgardialogen har varit särskilt intresserade av att engagera sig. Hon menar att minst en politiker har varit med på varje möte, inte för att delta utan bara för att lyssna.

Utöver William och Lisa har även en praktikant från Samhällsbyggnadsprogrammet varit delaktig i arbetet med den tidiga medborgardialogen.

William: För oss är det ju en fördel att vi är små i det här fallet; det är få involverade och inte jättemånga att bolla med. Jag och Lisa har varit med på alla möten och så, vilket har varit en styrka för oss då vi indirekt kunnat jobba in de här synpunkterna i dokumentet.

Sorteringsprocessen

Efter varje dialogtillfälle diskuterar Lisa, William och praktikanten deras spontana intryck. Praktikanten har fört några enstaka anteckningar. Rapporten, sammanställningen av synpunkterna, skrivs inte vid ett tillfälle utan tillkommer mer löpande. William konstaterar att det nästan blir lite jobbigt om det kommer in för mycket synpunkter eftersom det då kan ta väldigt lång tid att sammanställa rapporten.

De hävdar att det i det här fallet inte funnits ett aktivt sorteringsmöte. De har inte varit i behov av det eftersom synpunkterna från de tidiga medborgardialogerna till viss del styrts genom att de ställt de frågor de vill ha svar på.

William: Vi har egentligen inte sorterat och gjort en handlingsplan för varje synpunkt, utan vi har snarare fått sammanställa och dra lite slutsatser. I det här dokumentet har vi inte lovat att vi ska göra någonting. Vissa saker tycker många är viktigt och då är det angeläget att ha med i översiktsplanen. [...] Hade man haft en öppen medborgardialog om allt i kommunen, då hade man kanske fått sortera upp det mer. Vi styrde ju på ett sätt dialogerna eftersom vi sa om vad, och hur länge, de skulle diskutera. Det är lättare att sortera inputen utifrån temana.

De förklarar att de kategoriserat varje synpunkt utifrån vilket ämne som berörts. Exempel på ämnen är trafik & infrastruktur, natur, nätverkssamhället (socialt),

skola & utbildning, verksamhet & företag samt sport & fritid. Därefter beslutar de vad man kan ta med sig till öp-arbetet. Vidare berättar William att de ibland kan "klumpa ihop" yttranden som handlar om samma sak och att de på så sätt kan effektivisera processen genom att bemöta liknande frågor på en och samma gång. Därutöver går de igenom alla synpunkter för att säkerställa att det inte finns några personuppgifter som kan behöva tas bort utifrån bestämmelser enligt Dataskyddsförordningen.

I enkäterna, under rubriken "Övrigt", fanns dessutom utrymme för medborgarna att komma med åsikter, som ska ha bevarats "relativt ofiltrerade" med svordomar och dylikt.

Projektledarna upplever att en majoritet av alla medverkande verkar ha haft en positiv inställning till hela processen. Baksidan av detta är att alla som deltagit i slutändan kanske inte kan få alla sina synpunkter tillgodosedda. De berättar att de har försökt vara tydliga med att de fokuserar på att väga allmänna intressen mot varandra i ett översiktsplanesammanhang och att de således har begränsad möjlighet att påverka frågor som exempelvis rör kollektivtrafik, vilket tenderar att vara en fråga som kommer upp ofta. I sådana frågor är det andra myndigheter eller regionen som bestämmer. Närpolis och bredband är ytterligare exempel på frågor som de inte kan hantera.

Enligt deras uppfattning är vindkraftfrågan dessutom, rent politiskt, ett känsligt ämne. De hävdar att de ändå gjort en mindre analys av hur många yttranden som kommit in om just detta. De uppmärksammade att få tog upp frågan under tema framtid, vilket de förmodar kan bero på att de själva inte redogjort för just den specifika saken. De konstaterar att detta i sin tur skulle kunna användas som underlag när de argumenterar för att vindkraft inte är en del av det allmänna intresset. De frågorna som de inte kan hantera registreras redan vid mötestillfället.

Lisa: Vissa synpunkter har vi inte rådighet över, men då är det bra att vi har sammanställt samtliga oredigerade åsikter som bilagor i den här rapporten. Då kan man gå tillbaka och undersöka vad man ska göra med de åsikterna som inte ingår inom ramarna för översiktsplanen. Även om det inte är relevant för översiktsplanen kan synpunkterna vara relevanta för andra förvaltningar.

De menar att de redovisar samtliga yttranden, men att de fortfarande kan bemöta ett yttrande genom att konstatera att "det tyvärr inte är ekonomisk möjligt". Man måste alltså vara medveten om att det alltid finns en risk att det färdiga planförslaget kanske inte fullt speglar de synpunkter som kommit upp under den tidiga medborgardialogen. Lisa berättar att samtliga förvaltningar dagligen får in synpunkter på den kommunala verksamheten ändå.

Lisa: Det är ju bara att skicka ett mejl direkt till kommunen. Exempelvis; "Här är det en trafikfarlig korsning". Syftet är ju alltså inte att man i en medborgardialog inför en översiktsplan, som sker relativt sällan, ska samla in dem synpunkterna. Kommunen har ju den dialogen med medborgarna på andra sätt.

William: Det är klart att vi i vissa fall sitter och skrattar åt synpunkter som kommer in som kanske inte stämmer överens med hur samhället fungerar.

Eftersom Kommun D gör en översiktsplan vart tionde år är inte Lisa och William bekanta med huruvida medborgarna, rent historiskt, tenderar att komma med den typ av input som efterfrågas. Projektledarna förklarar att de i det här fallet, på samtliga möten, har gett ut information om hur man som medborgare lämnar synpunkter och presenterat förslag på vilken typ av kommentarer som kan hanteras inom ramen för den specifika översiktsplanen. I och med att de dessutom valt att konstruera översiktsplanen på ett sätt där medborgarna själva behövt visa ett engagemang/göra en egen insats för att lämna ett yttrande, tror Lisa och William att medborgarna är medvetna om vilken typ av anföranden som är relevanta i sammanhanget.

William: Då kommer liksom inga förslag som exempelvis handlar om att man vill ha en ny papperskorg, utan personen är nog ganska insatt i vad man kan komma med.

Projektledarna har återkopplat resultatet från rapporten/sammanställningen från den tidiga medborgardialogen till sin politiska styrgrupp och i kommunfullmäktige. Rapporten har dessutom publicerats på kommunens hemsida och i sociala medier. De berättar att nästa steg i processen är att arbeta fram ett planförslag, med inspiration från de yttranden som kommit in. När kommunen arbetat fram ett första planförslag skickas det ut på samråd. Förslaget blir tillgängligt för invånare, föreningar, myndigheter, företagare med flera, som alla får möjlighet att komma med synpunkter.

William: Under samrådet, då får de kommentera planförslaget. Den tidiga medborgardialogen är mer förutsättningslös. Eftersom de inte finns någonting konkret att ha synpunkter på får vi yttranden som är mer kopplade till enskilda intressen, istället för synpunkter som rör platsen de bor på. [...] I samrådsprocessen vill vi snarare ha remissyttranden än små yttranden. I öp är det i första hand allmänna intressen som vi ska väga mot varandra. Alla får ju komma med synpunkter, men vi kanske i första hand vänder oss till myndigheter, föreningar, intresseorganisationer, politiken, kommuner osv.

Efter samrådet bearbetas planförslaget och de inkomna synpunkterna sammanställs i en samrådsredogörelse. Lisa berättar att berörda i nästa steg, återigen, får komma med synpunkter på det justerade planförslaget. Den här gången kallas det "utställning". De bearbetar planförslaget en sista gång och de inkomna yttrandena sammanställs i ett så kallat "granskningsutlåtande". Den nya översiktsplanen träder i kraft efter att kommunfullmäktige antagit det färdiga förslaget.

Intervjutillfälle 5, "Kommun E"

Metod och material

I Kommun E anpassas metodval efter den fråga som berörs. Natalia berättar att de ibland trycker upp stora affischer på vikkväggar och låter dem sitta uppe på utställning under en viss tid. Då kan politiker och tjänstemän gå dit för att prata med medborgare, som därefter kan lämna synpunkter, antingen digitalt eller på plats. Hon förklarar att detta är en relativt tidskrävande process och att de även använder sig av enklare varianter.

I och med att de ofta ska samla in synpunkter i ett tidigt skede brukar de använda sig av workshops, där medborgare kan vara medskapande. Vanligtvis ska medborgarna producera "inspirationsbilder", som Natalia kallar dem. Hon redogör för ett specifikt tillfälle då alla medborgare som deltog fick fyra "pluppar" var, tre positiva gröna, och en negativ röd, vilka de därefter skulle fördela över totalt 40 olika bilder. Meningen var att kommunen skulle få en känsla för vilken typ av karaktär de som bor i området gillade. Förutom plupparna fick medborgarna också lämna synpunkter på postlappar, vilka sedan klistrades på inspirationsbilderna. Natalia säger att denna typ av metod kräver att de som kommun har en tydlig frågeställning så att de medborgare som deltar vet vad de kan tycka till om.

Om det handlar om tidiga dialoger, blir avgränsningen lite svårare och det är därför det är så viktigt att vi tänker igenom hur vi ställer frågorna så att vi inte får in massa önskelistor.

Hon tror inte att medborgarna alltid är helt medvetna om vilken typ utav input som är relevant i sammanhanget. Hon upplever att de som kommun kan bli bättre på att ställa den typ utav frågor som de vill ha svar på. Det är viktigt att medborgarna kan komma med förslag som också kan leda till förändring, säger hon.

Natalia uppfattar att tjänstemän generellt föredrar att ställa förhållandevis konkreta frågor i samband med medborgardialoger, exempelvis ifall att specifikt förslag är bra eller dåligt. Samtidigt tror hon att politiken ogärna vill ställa så konkreta frågor, då det kan resultera i ett läge där en stor skara säger "nej" till kommunens förslag, vilket politiken då måste förhålla sig till. Hon säger att det är viktigt att tidiga dialoger utformas på ett sätt så att planerare faktiskt får nytta av dem, samtidigt som man inte vill riskera att det blir som en folkomröstning i miniatyr.

Planerarna i Kommun E brukar fota det som medborgarna medskapat (exempelvis pluppar på en karta) och göra en sammanställning av det insamlade materialet. Det kan handla om allt mellan femtio och flera tusen synpunkter i det tidiga skedet. Om det är lite större utställningar kan det ibland vara nästan 2000 synpunkter som kommer in. Resultatet kan då bli en hel rapport med upp till 70 sidor bilagor av synpunkter. Storleken på materialet som ska sorteras varierar alltså beroende på vart i planeringsprocessen de befinner sig, och hur de avgränsat frågorna. När de sedan går in i planprocessen är det, enligt Natalia, främst de direkt berörda som lämnar synpunkter, vilket innebär att inputen helt enkel begränsas.

Med hänsynstagande till GDPR vill Kommun E att de som deltar vid dialogtillfället avstår från att ange personuppgifter såsom kön, etnicitet och ålder. Mot samma

bakgrund spelar de heller aldrig in någonting från dialogerna. Natalia säger att hon nog skulle vara lite försiktig med att spela in eftersom hon är osäker på vad man får och inte får göra med materialet. Hon berättar att det många gånger är svårt att fotografera, just eftersom de behöver godkännande om människor är identifierbara på bilderna. Hon ser inte heller syftet med att spela in funderar över vad inspelningarna hade använts till. Samtidigt hon är medveten om att det finns en utmaning i relation till detta;

Vid fysiska träffar är det lättare att kontrollera vilka som är där. Den senaste gången hade jag en känsla av att det var hög medelålder. Annars har vi kanske inte så bra koll på sådant. [...] Det är förvisso viktigare att man får tycka vad man vill än att vi har exakt statistisk säkerhet. Man får väga in det utifrån hur många som svarar. Det får bli ett beslutsunderlag helt enkelt. Som planerare är vi mer intresserade av vad för idéer som kommer upp. Vad är det vi inte har tänkt på i det här skedet som medborgarna kan hjälpa oss med? Ofta tar vi bara tempen i ett tidigt skede i dem frågor som vi har rådighet.

Natalia beskriver ett specifikt dialogtillfälle där en majoritet av de medborgare som deltog tenderade att tycka väldigt lika om vad som var "bra" och "dåligt" i småort X. Hon tycker detta är intressant och har funderat på om detta kan bero på att de som deltog var alldeles för lika. Hon berättar att de flesta var över 70 år och att det kan betyda att de har en liknande bild av vad som är "fint". Enligt Natalia handlar utmaningen här om för vem/vilka Kommun E ska planera, och hur de får reda på vad de som inte deltagit vid dialogtillfällena tycker. Att enbart förhålla sig till de som engagerat sig kan bli missvisande på lång sikt, konstaterar hon.

Det är 160 personer som bor i småort X och 120 som kom på workshopen. Det är ju många, men det är ändå svårt med representativiteten. [...] Hur ska vi tänka när de som vill att ett förslag bara inte ska bli av, inte engagerar sig överhuvudtaget? Hur ska vi veta vad de vill istället? Och hur får vi reda på vad de som ännu inte flyttat hit tycker?

Involverade

Natalia säger att det är planarkitektens roll att sammanfatta alla synpunkter och besvara dem. Om hen inte har tillräckligt med kunskap, eller känner sig osäker på hur en viss synpunkt ska besvaras finns det möjlighet att ta stöd av någon, eller flera. I samband med vad Natalia kallar "den tidiga grovsorteringen" är det planarkitektens uppgift att skriva samrådsredogörelsen, vilken kan kompletteras under arbetets gång allteftersom de får svar på hur kommunen tycker att vissa frågor ska hanteras. Det är upp till den som kallar till sorteringsmötet att hålla i taktpinnen. Ofta är det planarkitekten, som redan har gjort grovsorteringen och samlat de frågor som ska diskuteras. Natalia säger att detta kan ses som en avgränsning, men att alla i projektgruppen får tillfälle att läsa igenom handlingarna och komma med interna synpunkter på arbetsmaterialet innan de skickas till politiken.

I samma skede, under grovsorteringen, beslutar chefer från olika avdelningar (exempelvis chef för hela planavdelningen, chef för markförvaltning, bygglovschef, chef för grönområden och stadsmiljö, lantmäteriets chef och så vidare) vilka som

ska närvara vid det senare sorteringsmötet. Beslutet baseras på vilken plan och fråga de arbetar med för tillfället. För att underlätta för planerarna att sätta sig in i problematiken eftersträvar Kommun E att man involverar de personer som redan har erfarenhet av ärendet sedan tidigare, så att de följer det från början till slut.

Natalia upplever att de ofta är överens om vilka synpunkter som är relevanta, men att det däremot kan finnas meningsskiljaktigheter i hur vissa frågor ska hanteras. Hon menar att det troligtvis är en konsekvens av att samtliga i projektgruppen är experter på sitt eget område. Ett klassiskt exempel är i de fallen de arbetar med vägar. Trafikexperten vill gärna att vägen ska vara så rak som möjligt och gå från punkt A till punkt B, eftersom syftet med vägen, i många fall, är att man ska förflytta sig snabbt. Stadsarkitekten å andra sidan, som troligtvis ser staden utifrån ett innerstads-perspektiv, fokuserar istället på att garantera en säker och trivsam trafikmiljö för gångtrafikanter.

Det kan bli en konflikt när man i öp har sagt att det exempelvis ska gå en spårväg mellan punkt A och punkt B, samtidigt som den råkar gå rakt igenom en park, vilken man tidigare bestämt att man ska utveckla och bevara. Sådana tvister kan vi lyfta i vår styrgrupp, som består av alla chefer från alla kontoren. Om dem inte heller kan hitta ett synsätt där man kan enas, får man lyfta det ett snäpp till, till politiken.

Natalia menar alltså att cheferna själva inte är med i sorteringsprocessen, utan blir inkopplade när de i projektgruppen har identifierat en konflikt.

Ibland behöver de dessutom involvera en specialist. Natalia säger att det exempelvis kan finnas historiska byggnader och miljöer att ta hänsyn till där man planerar att bygga och då kan det finnas ett behov av att involvera en stadsantikvarie. En sådan specialist är inte alltid med, utan kallas in som ett "bollplank" då det finns ett behov av diskussion för hur svårare frågor ska hanteras. Enigt Natalia varierar antalet involverade från fall till fall. Då det gäller ett förhållandevis litet område, som egentligen bara berör en privat fastighetsägare, blir de "inte så många" i projektgruppen. Ibland är de bara två till tre personer, och ibland är de över 20.

Sorteringsprocessen

Natalia upplever att sorteringsprocessen kan se olika ut i olika kommuner.

Jag vet att det fungerar olika i olika kommuner. När jag jobbade i kommun X hade vi inte alls en projektform. Där drev planarkitekten alla frågor själv och sedan knackade man bara dörr när man behövde hjälp med hur man skulle tänka i vissa frågor.

Natalia förklarar att sorteringsprocessen därtill kan variera beroende på i vilket skede i planeringsprocessen man befinner sig, och vad för typ av plan man arbetar med. Vid medborgardialog, som utförs i det tidiga skedet, ofta i samband med framtagande av öp, får de in mer "spretiga" idéer och synpunkter. Hon berättar att de sällan bemöter alla synpunkter, utan plockar med sig det de tror sig ha användning av. Enligt henne är den tidiga medborgardialogen inte en del av den formella planprocessen, som börjar med samråd. Vid samråd, har medborgarna fått tycka till om ett specifikt planförslag, vilket betyder att synpunkterna är kopplade

till det förslaget. Natalia säger att det är enklare att sortera och bemöta synpunkter i det senare skedet eftersom det finns tydligare riktlinjer för vad som är relevant i sammanhanget.

Om vi redan har lagt fram ett förslag på samråd, och det då kommer in en synpunkt som kanske mer går inom ramarna för öp, säger jag bara "tack så mycket, men det är ingenting som påverkar det här området". Och så informerar jag de som arbetar med öp om detta, i en tips- och idélåda.

Dessutom är de flesta synpunkterna till viss del redan sorterade eftersom de ska ha anpassats utifrån de förslag som kommunen presenterat. Vid samråd bjuder man in färre personer än i den tidiga medborgardialogen, vilket betyder att det är färre synpunkter att gå igenom. Natalia berättar att dp, som hon arbetar med, utgår från ganska fyrkantiga verktyg där PBL väldigt väl reglerar vad man kan ta hänsyn till och inte, med andra ord; vad de får bestämma och vad de inte får bestämma.

Natalia säger att sorteringsarbetet sker i olika steg. Projektledaren, ofta planarkitekten, blir någon form av samordnad som utför en grovsortering. Grovsorteringen, vilken sker mer "på kammaren", behövs för att kunna skicka vidare frågor som de, enligt Natalia, inte har möjlighet att jobba med. Som exempel förklarar hon att det ibland kan komma in generella synpunkter, även om de har frågat efter mer konkreta synpunkter.

Det kan exempelvis komma in synpunkter där en medborgare skriver att hen för övrigt tycker att Kommun E behöver utveckla sjukvården. Sådana åsikter har man ju rätt att ha, men då blir det politiskt. Vi kommer inte att ta hänsyn till dem. Det kan förvisso vara svårt att veta om man inte jobbar med synpunkter särskilt ofta.

Natalia säger att de i Kommun E ofta har bra underlag till varför vissa synpunkter inte kan tas vidare. I grovsorteringsarbetet upptäcker de inte sällan synpunkter som regleras av andra lagar. Det kan dessutom vara så att de har gjort en inventering som visar att det finns känsliga naturämnen eller fornlämningar som gör att de inte får bygga på en specifik plats. Natalia menar att det ibland kan finnas andra förutsättningar i idéskedet som medborgarna, enligt henne inte ska behöva ta ställning. Exempelvis kan det vara så att geotekniken på en viss plats inte möjliggör bebyggelse, även om förslaget i sig är bra. Det kan också hända att de i efterhand upptäcker att det finns odokumenterade föroreningar inom ett område. Mot denna bakgrund fastslår hon att de aldrig kan veta allt i det tidiga skedet, utan att det är en process där de ständigt lär sig nya saker. Oavsett om en synpunkt faller bort i grovsorteringen berättar hon att alla insamlade synpunkter fortfarande dokumenteras i samrådsredogörelsen, eftersom de är offentliga handlingar.

Efter tidig medborgardialog handlar det alltså mer om att sortera breda önskemål som medborgarna hoppas att kommunen ska uppfylla. I nästa steg, efter samråd, handlar det istället ofta om att sortera input där medborgare inte tycker att deras förslag, eller vissa delar av förslaget, är bra. Natalia berättar att det då blir en avvägning ifall personen ifråga har sakliga argument för att tycka att förslaget är en dålig idé. I den avvägningen utgår de ifrån lagen och utifrån platsens kända

förutsättningar. Därefter finns ett antal synpunkter kvar som främst handlar om tyckande och smak, där stadsarkitekten har slutordet.

Det kan vara så att det inte är snyggt, men då är det ändå upp till kommunen som helhet att besluta det. Då gäller det att ta det med rätt person och där är ju vår interna process där vi behöver bolla vidare och identifiera vilka frågor som hör hemma vart. Gärna med en liten grupp med människor som kan höra för- och motargument. Men det är ju som du säger ofta en avvägning i den här svarta lådan.

Natalia säger att de skickar sina planförslag till flera olika myndigheter beroende på vad för frågor som ska behandlas. Hon beskriver länsstyrelsen som "statens förlängda arm" och konstaterar att det är en myndighet som har en särställning gentemot kommunen. Länsstyrelsen är menade att kontrollera att de som kommun gör rätt. Hon berättar att kommunen kan göra en avvägning som de själva är nöjda med och som håller hela vägen så att de kan anta en dp, men att det ändå kan visa sig vara "fel" avvägning. Detta förklaras av att länsstyrelsen, och privatpersoner, kan överklaga kommunens plan till mark- och miljödomstolen. Om de som överklagar får rätt i domstolen menar hon att det således kan se ut som att kommunen har gjort fel avvägning, trots att det egentligen är de överklagande parterna, vilka kommunen grundat sin avvägning på, har ändrat sin uppfattning.

Det är ju demokrati. Vi tror att vi gör på rätt sätt och om man inte kommer överens i slutändan så får ju någon annan avgöra det.

I Kommun E har väger planerarna enskilda och privatpersoners intressen gentemot det allmänna intresset. Om medborgaren inte bor i området, eller direkt påverkas av planförslaget, kommer dennes åsikt dessutom att väga lättare. Natalia tycker förvisso att det kan vara svårt att beskriva vad som faktiskt definierar "det allmänna intresset". Hon beskriver det som "fluffigt", dels då det omfattas av framtida generationer. Hon säger att det är en utmaning att förhålla sig till de som inte lämnar synpunkter, de som faktiskt inte hörs, men som ändå påverkas. Hennes uppfattning är att det ofta är välutbildade som engagerar sig, och funderar på hur man tar reda på vad "de andra" tycker. Natalia säger att de som kommun måste göra en egen bedömning och att det går att ha synpunkter på den, även om de anser att de har gjort ett bra jobb. I deras interna sorteringsprocesser skulle de kunna säga att "ganska många tycker såhär", men när de ska redovisa det formellt i samrådsredogörelsen brukar de inte klumpa ihop dem ämnesvis, utan då redovisas alla synpunkter. Natalia säger att de förvisso ofta förkortar eller sammanfattar dem för att det ska bli mer lättläst. Det går fortfarande att begära ut dem i sin helhet då de, som tidigare nämnts, är offentliga handlingar.

Natalia anser att det är viktigt att de återkopplar till medborgarna, och att de gör det snabbt. Hon säger att processen kan beskrivas som "en liten svart låda", samtidigt som hon ändå tycker att det är ganska transparent i och med att samrådet kräver att de besvarar yttranden och motiverar varför de håller med medborgarna eller inte. Feedbacken handlar ofta om att de förklarar för medborgare att de tyvärr måste neka förslag som går emot lagstiftning eller tidigare utredningar. I de fall kommunen inte har kött på benen, det vill säga inte kan luta sig tillbaka mot något konkret såsom lagar och tidigare utredningar, tackar de för tipsen och konstaterar

att de ska försöka kolla mer på förslagen i kompletterande utredningar och undersökningar.

Samrådsredogörelsen, med alla synpunkter, är menad att leda till någon form av förändring av plankartan, eller Kommun Es förslag. Natalia berättar att plankartan, som medborgarna i det tidigare skedet fått lämna synpunkter på, är juridiskt bindande. Planbeskrivningen är som ett texthäfte med bakgrundsfakta, utredningar och beslutsmaterial som beskriver hur de kommit fram till ett förslag. Hon förklarar att planbeskrivningen dessutom beskriver vilka förutsättningar som finns på platsen, samt konsekvensen av planens ändringar. Efter samrådet skickas dessa tre saker – samrådsredogörelsen, plankartan och planbeskrivningen – i vissa fall till politiken för granskningsbeslut. Ibland är det första gången som politiken tar del av allt underlag och kan ta ställning till det. Om politiken godkänner planförslaget ställs planen ut igen i minst tre veckor så att alla berörda kan lämna ytterligare synpunkter på förslaget. Natalia berättar att förslaget sedan går igenom samma process igen, men att det tenderar att komma in färre synpunkter nu när de redan har justerat förslaget en gång. Trots detta kan det fortfarande finnas saker som kommunen valt att inte tillgodose, som medborgarna då har möjlighet att lämna synpunkter på igen. Om kommunen fortfarande anser att de tänker rätt, noteras detta i ett granskningsutlåtande.

Det kan vara så medborgarna vid det andra samrådet säger ”Ni lyssnade ju inte på mig. Jag tycker fortfarande att det är en dålig idé att bygga hus i park.” Detta dokumenteras på nytt och om man tänker att det finns behov av det så lyfter man frågan en gång till internt. ”Okej, har vi ändrat oss med parken? Ska vi verkligen bygga i park? Dem ger sig inte. Tänker vi rätt? Tänker vi fel?”

Efter samråd och granskning kommer antagande. Det är då planerna presenterar sitt slutförslag, vilket också antas politiskt. Natalia förklarar att det är först då som planförslaget har vunnit laga kraft, vilket den gör efter tre veckor. Å andra sidan kan alla som lämnat synpunkter, som tidigare nämnts, överklaga planen om de upplever att de inte fått sina åsikter tillgodosedda i de tidigare skeendena (samråd och granskning). Hon berättar att ärendet då går till mark- och miljödomstolen, eller mark- och miljööverdomstolen. Istället för tre veckor, då planen vunnit laga kraft, kan det ibland ta flera år.

Intervjutillfälle 6, ”Kommun F”

Metod och material

Bruno, planarkitekt i Kommun F, arbetar huvudsakligen med detaljplanering och har ett särskilt intresse för visualisering, GIS och kulturmiljö. För tillfället ansvarar han för ett projekt där kommunen just tagit fram ett första förslag för en detaljplan för område X. Förslaget kommer att vara ute på samråd under sommaren där han kommer att ta emot medborgarnas tankar och idéer om förslaget.

Bruno berättar att de generellt har få dialogtillfällen i kommunen, just eftersom de är ”så små”. Han är inte särskilt bekant med workshops och tenderar att använda sig av vad han kallar för ”traditionella metoder” för medborgardeltagande. Vid samråd bjuder de in sakägare, boende och andra medborgare som kan komma att

påverkas av planen. De presenterar ett första utkast på deras förslag och låter sedan medborgarna komma med synpunkter. Han upplever förvisso att medborgarna sällan är tillräckligt medvetna om vilken typ av input som är relevant i sammanhanget. Detta är någonting de kontinuerligt måste informera medborgarna om.

Synpunkterna som kommer in är sällan relevanta inom ramarna för detaljplan. Det blir hela tiden att man får utbilda.

Dialogtillfällena dokumenteras genom nedskrivna anteckningar. Dessutom uppmanar han alla medborgare som deltagit att skriva ned sina synpunkter och skicka in dem via mejl, för att säkerställa att ingenting förbises. Ibland utgörs det insamlade materialet av bilder på kartor som medborgarna kan ha fått utsmycka och skriva saker på. Bruno berättar om ett specifikt dialogtillfälle där de behövt sortera åtta kartor med tillhörande anteckningar.

Så vitt Bruno vet använder sig inte Kommun F av videoinspelning som metod för att dokumentera innehållet från dialogtillfället. Ljudinspelning kan däremot förekomma. Materialet som sedan ska sorteras kan alltså rent storleksmässigt variera från fall till fall.

Involverade

I Kommun F finns ytterligare en planarkitekt, men i det specifika projektet är det främst Bruno som arbetar med detaljplanen. Det finns också en projektledare som inte är utbildad planerare, utan snarare hanterar de administrativa delarna i projektet. Bruno tror att det är fördelaktigt att vara flera som hanterar de inkomna synpunkterna och sorteringsarbetet. Han säger att det minskar risken att saker faller mellan stolarna, och att man helt enkelt kan komplettera varandra. Han lyfter fram en annan aspekt om att han ibland tycker att det kan bli ensamt att arbeta med det själv, och att arbetsbelastningen kan bli för stor. I de fallen han känner sig osäker kan han visserligen rådfråga sina kollegor. Om det handlar om bygglov tar han hjälp av specifikt tre personer som han upplever är duktiga på att upptäcka kryphål. Han kan ställa frågor som; ”Stämmer detta? Kan det vara så att utsikten faktiskt försämras för person X om vi genomför planförslag Y”? Om det är en privat initiativtagare sker värderingen tillsammans med den initieraren, samtidigt som han har sorterat lite själv innan det.

I det situationer det rör privata initiativtagare blir jag många gånger som en försvarare, eller väktare för allmänintresset. Man får ibland säga att ”jag anser att det strider för mycket mot regler i PBL.”

Bruno säger att det inte alltid råder konsensus mellan honom själv och de han får råd och tips utav. De tycker ofta olika, åtminstone i början. Om de är oense och inte lyckas komma fram till en rimlig lösning rådfrågar han chefen för plan och bygg, som Bruno upplever har mest kompetens. Trots vissa rutiner hävdar han att det inte finns ett tydligt system för hur situationer som dessa ska hanteras.

Han tror för övrigt att det kan vara effektivt att vara förhållandevis ung, som han beskriver sig själv, när man jobbar med medborgardeltagande.

Vi är inte ”den gamla byråkratin”. I vissa frågor kan det finnas en negativ syn på kommunen. Att vara relativt ung kan alltså vara en fördel vid fysiska möten.

Sorteringsprocessen

Enligt Bruno kan sorteringsprocessen beskrivas som relativt informell. Inom ramarna för projektet har de veckomöten där han, tillsammans med andra kollegor, diskuterar olika frågor. Han skulle inte kalla dessa veckomöten för just ”sorteringsmöten” eftersom sorteringen redan är gjort av honom själv i ett tidigare skede. Bruno delar in sorteringen i tre övergripande steg. Till att börja med undersöker han vad som är relevant i detaljplan. Det blir som en typ av grovsortering. Därefter undersöker han genomförbarhet utifrån kommunens specifika situation. Han tittar alltså på om personens förslag är rimligt, med andra ord om kommunen skulle kunna genomföra det utifrån en, exempelvis, ekonomisk och teknisk aspekt. I de fallen det handlar om mark som kommunen själv äger är det, enligt Bruno, ”ganska fritt” vad kommunen kan styra över och inte. Han förklarar att det är mer reglerat om marken är privatägd. Han anser att sorteringsarbetet är en tidskrävande process om medborgarna har fog för de dem säger. Ibland finns inga belägg att tillmötesgå och då blir det en kortare process. Det tredje steget i sorteringsprocessen går ut på att vikta egenintresse mot allmänintresse. Hur påverkar de varandra? Om effekten av ett förslag är positivt för den ena parten och inte ”påtagligt negativt” för den andra kan det, utifrån hans förståelse, vara genomförbart. Han konstaterar att detta är tydligt formulerat i PBL. Utmaningen, som Bruno ser det, är att avgöra hur stor denna påverkan är. Därtill viktas han synpunkternas värde utifrån hur många som står bakom dem.

En synpunkt som förespråkas av fem personer väger tyngre än en synpunkt som förespråkas av enbart en person.

Utifrån GDPR sorterar han bort personuppgifter. Med ”sorterar bort” menas att han undviker att överföra känsliga uppgifter till samrådsredogörelsen, vilken han har i uppgift att skriva. Istället använder han sig av fiktiva benämningar såsom ”Privatperson 1” och ”Fastighet X”. Synpunkter som förekommer upprepade gånger, kanske från en och samma person, sorteras däremot inte bort. Bruno säger att man som medborgare ska få yttra sig om samma sak flera gånger och att det då är krav på dem som kommun att bemöta och motivera varför de inte har tagit ärendet vidare i den specifika planprocessen. De synpunkter som inte anses vara relevanta eller sorteras bort ska även dokumenteras enligt styrdokument. Bruno säger att många inkommande synpunkter inte är kopplade till pilotområdet, och att han är lite orolig för hur sådana åsikter tas vidare.

Bruno har tänkt en del på hur, och varför, de i Kommun F arbetar med medborgardeltagande. Han berättar att det finns något typ av system och att en stor del av arbetsuppgifterna är återkommande, men att han ändå gärna skulle vilja ha en mer konkret struktur för, vad han kallar, ”värderingsbiten”.

Jag tror väldigt få reflekterar över hur det hela går till. Jag tror det behövs en strategi. Det hade varit väldigt skönt att få ta del av som nyanställd.

Bruno förklarar att det är viktigt för honom att tolka de inkomna synpunkterna som vilken annan kollega med likvärdig kompetens, just eftersom det är en myndighetsutövning där länsstyrelsen i slutändan bedömer hur de i kommunen värderar input. Han önskar att det fanns ett system som förhåller sig mer till det faktum att alla individer har personliga erfarenheter som påverkar hur vederbörande tolkar och förstår saker och ting.

Jag kommer inte från landsbygden, vilket betyder att jag säkerligen har en annan bild av vad en "liten tomt" och "påträngande bebyggelse" är. Det handlar alltså bland annat om olika uppfattningar om avstånd. [...] Vet du vad som hade varit intressant? Att intervjua den som är ny efter mig för att se hur hen ser på det som jag har värderat.

4 Diskussion

Mitt intresse har varit att fördjupa förståelsen av sorteringsprocessen som fenomen. För att uppfylla detta syfte, har jag avsett svara på frågan om hur planerare beskriver den sortering och värdering av yttranden som äger rum i samband med samhällsbyggnadsprocesser. Mina empiriska fynd visar att det finns ett varierat behov av sortering, och att det materialet man får in från de olika dialogtillfällena inte sällan kräver en översättning. Därtill har jag utifrån det befintliga materialet kunnat urskilja fem analysdimensioner som beskriver sorteringsprocessens karaktärsdrag. Jag har även arbetat fram en modell för vad som tycks påverka sorteringen.

Ett varierat behov av sortering

Studiens resultat visar att behovet av en strukturerad sorteringsprocess varierar i förhållande till olika omständigheter. Det som i högsta grad tycks påverka i vilken utsträckning en sortering anses behövas är i vilket skede i planeringsprocessen man befinner sig – det vill säga huruvida medborgardeltagandet sker i samband med tidig medborgardialog eller samråd. Vid medborgardialog, som utförs i det tidiga skedet, ofta i samband med framtagande av en översiktsplan, tenderar man att få in mer ”spretiga” idéer och synpunkter. Det generella syftet är att få en klarare bild av vilken vision och strategi som ska präglade kommunens framtida utveckling. Efter tidig medborgardialog handlar det alltså mer om att sortera breda önskemål som medborgarna hoppas att kommunen ska uppfylla. Vid samråd bjuder man in färre personer än vid den tidiga medborgardialogen, vilket betyder att det är färre synpunkter att sortera. Vid samråd har medborgarna fått tycka till om ett specifikt planförslag, vilket resulterar i att synpunkterna bör vara kopplade till det förslaget. De flesta synpunkterna är alltså till viss del redan sorterade eftersom de ska ha anpassats utifrån de förslag som kommunen presenterat.

Tidiga medborgardialoger behöver förvisso inte nödvändigtvis innebära ett mer omfattande sorteringsarbete. Respondenterna Lisa och William, från Kommun D, förklarar att de lyckats underlätta sorteringsprocessen. Genom att välja ut specifika teman som de deltagande skulle förhålla sig till, och besluta om *vad* samt *hur* länge de skulle diskutera kunde de till viss del ”styra” inputen. Ytterligare exempel på strategier för att ”kontrollera” input, och sorteringsprocessen, är genom att avgränsa antalet markörer/utsmyckningar till en karta. Tilldelas varje deltagande enbart en markör var, som är menad att symbolisera någonting vederbörande upplever som positivt eller negativt, borde behovet av att sortera denna typ av input, rent logiskt, bli mindre än om varje deltagande hade tilldelats tre sådana markörer. Med andra ord kan sorteringsprocessen, eller åtminstone en del av den, ske redan innan dialogtillfället ägt rum, vilket i sin tur minskar behovet av sortering i ett senare skede.

Som tidigare nämnts tycks behovet av en sorteringsprocess dessutom variera beroende på vad för typ av plan man arbetar med. Flera av respondenterna hävdar att detaljplan utgår från förhållandevis fyrkantiga verktyg där bland annat PBL väl reglerar vilka synpunkter man som planerare bör ta hänsyn till och inte. En aspekt av detta är att behovet av en sorteringsprocess minskar eftersom medborgarnas synpunkter redan bör vara anpassade utifrån det specifika ämne eller område som

detaljplanen berör. Principen är ungefär densamma som för tidig medborgardialog och samråd. Detta förutsätter förvisso att medborgarna, liksom planerarna, är medvetna om att synpunkterna de lämnar inte kan vara lika spretiga som de, generellt, kan vara vid framtagande av en översiktsplan. Vid en översiktsplan, där inputen tenderar att vara bredare, krävs således ofta en geografisk och tematisk sortering. Den andra aspekten är således att behovet av en sortering kan öka till följd av att planerarna i kommunen får in färre synpunkter som är relevanta för detaljplanen i fråga. Detta exemplifieras av Adina från Kommun C. Viktigt att notera är att ett ökat, eller minskat, behov av sortering inte nödvändigtvis innebär att sorteringen i sig blir svårare, eller lättare. Detta påverkas naturligtvis också av vad planeraren upplever som "svårt" och "lätt" i sammanhanget. Å ena sidan kan det vara svårt/ansträngande att sortera många synpunkter, eventuellt på grund av ett pressat tidschema. Å andra sidan kan det vara svårare att sortera ett fåtal synpunkter där det inte finns lika tydliga riktlinjer för vad som är relevant för planen och hur det som inte betraktas som relevant ska hanteras.

Därtill kan sorteringsprocessen i sig se olika ut från kommun till kommun. Detta påverkas delvis av kommunens storlek, och hur många som arbetar med planering. Inte minst präglas sorteringsprocessen av kommunens/verksamhetens rutiner, interna kultur och diskurs. Studiens resultat tydliggör hur samma, eller liknande, processer kan benämnas olika. Det är inte omöjligt att orden "avvägning" och "sortering" har olika betydelser för planerarna i Kommun X, samtidigt som de kan tolkas synonymt i Kommun Y. Olika språk kan således resultera i att behovet av en "sortering" inte beskrivs som stort av en planerare som istället använder sig av ordet "avvägning" för att beskriva samma process eller praktik.

Viktigt att tillägga är att de ovannämnda exemplen inte nödvändigtvis är heltäckande. Med andra ord finns sannoligen fler faktorer som skulle kunna påverka behovet av en sorteringsprocess.

Det sker en översättning

Studien visar att workshops, generellt, tycks vara en vedertagen metod för medborgardeltagande. Metoden innefattar inte enbart dialog med de deltagande, utan handlar även om att låta dem vara medskapande på ett eller annat sätt. Utsmyckning på karta såsom fysiska klisterlappar och "pluppar", med syfte att symbolisera olika viljor, är ett utmärkande resultat från medborgardeltagande där man huvudsakligen använt sig av workshops som tillvägagångssätt. Med reservation för det faktum att det sker en översättning även om inputen är mer konkret i form av skriftliga anteckningar eller inspelade intervjuer, blir planerarens tolkningsram troligtvis ännu mer vital i dessa sammanhang. Även om både medborgarna och planerarna är medvetna om att en blå piprensare symboliserar en cykelväg, kanske det inte framkommer hur lång eller bred den önskas vara. Dessutom är risken för missförstånd större då det kan tänkas vara mer sannolikt att man förväxlar en blå piprensare med en lila piprensare än ordet "cykelväg" med ordet "promenadslina".

Vardagliga upplevelser och känslöytringar är delmängder i ett planförslag. En potentiell utmaning ligger således i behovet av att gå från ett medium till ett annat. Dessutom kan det vara värdefullt att reflektera över vad som faktiskt definierar, och vad som är viktigast med den typ av deltagande som har varit i fokus i den här undersökningen. Är det processen eller resultatet? Kanske båda? En av

informerarna nämnde att de snarare sorterat pratet under/efter workshopen, än det skriftliga materialet (se Kommun A). Informella samtal såsom blickar och annat kroppsspråk är ytterligare exempel på abstrakt input som troligtvis inte är helt okomplicerat för planeraren att sammanställa i en skriftlig rapport.

Hur går sorteringsprocessen till?

Utifrån det analyschema som använts som underlag vid intervjutillfällena (se Bilaga 1), har olika analysdimensioner uppmärksammats i förhållande till hur sorteringsprocessen beskrivs. I följande avsnitt redogörs för de mest utmärkande. Det ska tilläggas att de olika dimensionerna inte kan betraktas som exakta motpoler, utan snarare tenderar att överlappa varandra. Det är en gråskala där respektive kommun mer eller mindre kan präglas av exempelvis såväl formalitet som informalitet.

Notera att det i den här studien inte läggs någon värdering i vilka dimensioner och ”ytterligheter” som är eftersträvansvärda. Jag har heller ingen ambition att ge en förklaring till varför sorteringsprocessen ser ut som den gör.

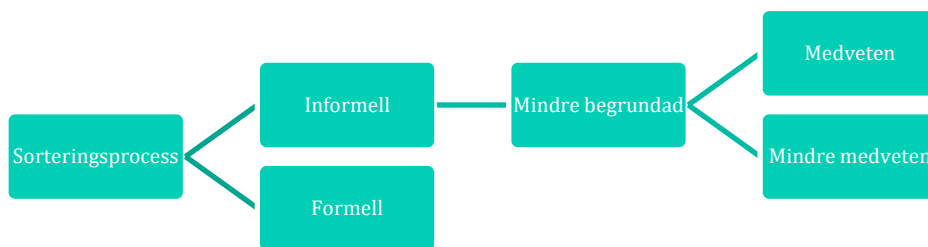
Formalitet – informalitet

Den formella sorteringsprocessen karaktäriseras huvudsakligen av att vederbörande beskriver processen som just formell och strukturerad. Intervjupersonerna tycks ha lätt att beskriva hur det går till och processen kännetecknas av regelbundenhet, exempelvis när det kommer till hur och när möten äger rum. Därtill finns ofta en tydlig uppdrags- och ansvarsfördelning. Med andra ord föreligger en mer tydlig struktur när det exempelvis kommer till vem/vilka som samlar in synpunkter, vem/vilka som sorterar dem i ett tidigt respektive sent skede, vem/vilka som hjälper till om det är oklart hur en synpunkt ska sorteras, och vem/vilka som har det slutliga ordet.

Den informella sorteringsprocessen karaktäriseras å andra sidan huvudsakligen av att planeraren beskriver processen som mer ostrukturerad. Sorteringsmöten inträffar mer spontant, när det helt enkelt finns ett behov. Arbetsfördelningen är mer flytande och inte sällan involverar man kollegor, eller så kallade ”bollplank”, från korridorerna.

I de fallen sorteringsprocessen genomsyras av informalitet kan jag också se hur den samtidigt sällan är lika kodifierad eller begründad som när den är mer formell. Med andra ord är det inledningsvis svårt för planeraren att svara på frågan om hur sorteringsprocessen går till. Intervjupersonen måste tänka till och ger svar på frågan i slutet av intervjun, då hen, kanske för första gången, reflekterar över vad som faktiskt utmärker processen. I vissa fall ändrar planerarna sin beskrivning av hur processen går till under intervjuns gång. Kommentarer som ”Det är faktiskt en blackbox [...]” och ”Det har jag faktiskt inte tänkt på innan, men så gjorde vi nog senast”, styrker denna observation. Att sorteringsprocessen är informell/icke begründad är som tidigare nämnts inte nödvändigtvis någonting dåligt. I den här studien har jag som utgångspunkt att tydliggöra vilka tendenser jag har kunnat urskilja.

Ytterligare en dimension av detta är att det går att urskilja – minst – två typer av mindre begrundade sorteringsprocesser – *den mer eller mindre medvetna* (se Figur 1.) Sorteringsprocessen är medvetet obegrundad då planeraren i fråga är fast i tron om att ”den riktiga”/”betydande” sorteringen är upp till politikerna att hantera. Den mindre medvetna präglas å andra sidan av en föreställning om att sorteringsprocessen är en vana, en process som alltid sett ut på ett visst sätt. Det finns således färre incitament till att direkt ifrågasätta hur eller varför den ser ut som den gör. Det ”sitter i ryggmärgen” och sker nästintill automatiskt.

Figur 1. Led i en informell sorteringsprocess

Stegvis – intuitiv

Då sorteringsprocessen visar ansatser till formalitet, förefaller den samtidigt vara mer stegvis, på samma sätt som en informell sortering tycks vara mer intuitiv. Det som utmärker en stegvis sortering är att planeraren framställer den som systematisk och konsekvent. Bruno från Kommun F beskriver hur deras sorteringsarbete består av tre relativt konkreta faser. Inledningsvis undersöker han vad som är relevant i förhållande till den specifika planen. Denna så kallade ”grovsortering”, vilken vi kan se spår av i samtliga sex fall, tycks å andra sidan ofta ske mer intuitivt. I steg två prövar han genomförbarhet och i steg tre viktas egenintresset mot allmänintresset. Natalia, respondent från Kommun E, förklarar att det ibland finns vissa förutsättningar i idéskedet som varken medborgarna eller de som planerare kan förväntas känna till i förväg. Således innebär oförutsebara upptäckter, såsom antika fornlämningar, att sorteringen bör ske i olika steg. Detta just för att minimera risken för olämpliga bedömningar - bedömningar som kan vara problematiska att korrigera när en samhällsbyggnadsprocess väl påbörjats.

Den intuitiva sorteringen sker mer instinktivt, ibland omedelbart efter, och ibland redan under dialog- eller samrådstillfället (se exempelvis Kommun A). Enligt flera av respondenterna (se exempelvis Kommun B och C) beskrivs sorteringsarbetet som en tidskrävande process, och för att minimera risk för glömska och arbetsbelastning, sker sorteringen mer intuitivt löpande under dialog- eller samrådsperioden.

Tidskrävande – icke tidskrävande

Likt flera av de ovannämnda analysdimensionerna är det möjligt att se överlappande tendenser mellan en stegvis, tidskrävande och en intuitiv, mindre

tidskrävande sorteringsprocess. Inom samhällsplanering finns ett tydligt feedbackideal – ett ideal som kan vara olika starkt. Ett ”starkare” feedbackideal kan i vilket fall påverka om sorteringen i sig blir mer eller mindre tidskrävande. I de fall intervjupersonerna tenderar att sammankoppla sortering och feedback, tar processen längre tid. Detta på grund av att feedback inte enbart går ut på att informera medborgarna om resultatet från medborgardeltagandet, utan även innefattar en motivering till varför ett visst förslag eller en viss synpunkt har hanterats på ett visst sätt. Sorteringsprocessen verkar följaktligen alltid kunna bli mer eller mindre tidskrävande och påverkas bland annat av hur pass utförlig planeraren kan/vill/strävar efter att vara i beslutsmotiveringar och annan återkoppling till berörda. Faktorer som kan tänkas hämma feedbackidealet är just tidsaspekten, men också att det upplevs som svårt, och kanske till och med tråkigt.

Sorteringsarbetet kan också bli mer tidskrävande om medborgarna har fog för den input de lämnar. Precis som Bruno från Kommun F beskriver, har medborgarna ibland få eller inga belegg för planerarna att tillmötesgå, och då blir arbete i form av såväl sortering som feedback, mindre tidskrävande.

Ytterligare en dimension av detta är att det finns olika föreställningar om vad som är mer eller mindre tidskrävande. En sorteringsprocess som sträcker sig över en månad kan vara länge för en planerare, och samtidigt betraktas som mindre tidskrävande för en annan planerare. Dessutom finns olika syn på vad som, rent generellt, definierar bra och utförlig feedback. Är det exempelvis bättre att ge mindre omfattande återkoppling, det vill säga färre kommentarer, snabbt? Eller ska man låta återkopplingen ta tid för att kunna ge en mer omfattande och gedigen motivering? Detta är en fråga om kvalitet och kvantitet, där det ena inte nödvändigtvis utesluter det andra.

Konsensusorienterad – konfliktorienterad

De sex kommuner som använts som case i den här studien skiljer sig alla på olika sätt, inte minst rent storleksmässigt. Vad som definierar en förhållandevis ”stor” och ”liten” kommun i det här sammanhanget kan å andra sidan variera.¹ Jag är å andra sidan enbart intresserad av intervjupersonernas självuppfattning. Den här studien syftar alltså inte till att ta ställning till vart gränsen för en stor och liten kommun går, utan grundar följande diskussion i hur planerarna beskriver sig själva och de kommuner de representerar.

Utifrån studiens resultat går det att urskilja en typ av paradox när det kommer till hur kommunens storlek tenderar att påverka sorteringsprocessen. Å ena sidan tycks en förhållandevis liten kommun, rent *formellt*, ha färre personer involverade i sorteringsarbetet. Se exempelvis följande citat från Kommun D:

För oss är det ju en fördel att vi är små i det här fallet; det är få involverade och inte jättemånga att bolla med.

¹ Enligt SKL:s senaste kommungruppsindelning (2017) har en storstad/storstadsnära kommun minst 200 000 invånare i den största tätorten, och minst 200 000 invånare i kommunen som helhet. En småstad/tätort definieras av mindre än 40 000 invånare i den största tätorten, med minst 50 000 i hela kommunen.

Även Simon från Kommun A berättar att det, enligt hans uppfattning, i mindre kommuner oftast bara är en person som ansvarar för planeringen och sorteringen.

Å andra sidan tycks en liten organisation också kunna resultera i att fler personer, rent *informellt*, involveras. Se exempelvis följande citat från Kommun C:

Det är bara jag, och sedan lite bollplank som jag går till när jag inte vet vad jag ska göra. Man frågar lite i korridoren [...] Vi får även lite bra feedback. Vi är så små så det är lätt att ha dialog sådär.

Det finns inga "avtalsenliga sorteringsparters" och man tenderar därför vid behov att utnyttja stödet som finns i korridoren. I de fallen kan man tänka sig att det inte uppstår konflikter på samma sätt som om sorteringen hanterades under en mer formell arbetsstruktur, där de involverades roller och ansvar vanligtvis definierats på ett tydligare sätt. Detta kan tänkas bero på att det egentligen endast är en eller ett fåtal personer, exempelvis planarkitekten, som ansvarar för den specifika planen/projektet och således även sorteringen av alla inkomna synpunkter. I praktiken är det alltså en person som ska "få lite feedback" från sina kollegor (exempelvis från samma eller en närliggande förvaltning), kollegor som inte nödvändigtvis skulle "ta illa upp"/gå in i en konflikt om synpunkterna inte sorterades på det sätt som de föreslog. Möjligtvis är kollegorna bara tacksamma/smickrade över att få ha gett sin synpunkt i en fråga som egentligen inte ingår inom ramarna för deras vardagliga arbetsuppgifter. Kanske har de redan för mycket på bordet för att ens hinna eller ha ork till att bry sig om hur yttrandena i fråga till slut sorterades. Alltså kan en sorteringsprocess som präglas av informalitet, och mindre tydlig ansvars- och arbetsfördelning bland de involverade, leda till att motstridiga åsikter och konfliktorienterade beslutsunderlag kamoufleras, och tvärtom. Med andra ord kan det vara svårt att veta hur pass konsensus- eller konfliktorienterad en sorteringsprocess faktiskt är. En slutlig kommentar i relation till vederbörande analysdimension är att de som är involverade i sorteringsprocessen generellt verkar vara överens om *vad* som är relevant utifrån den specifika plan man arbetar med. Däremot uppstår fler meningsskiljaktigheter när det kommer till hur vissa synpunkter ska hanteras.

Tjänstemannabedömning – politisk bedömning

Studiens resultat visar hur respondenterna anser att tjänstemännens och beslutsfattarnas roll i förhållande till sorteringsprocessen kan variera. Denna observation ger utrymme för ytterligare en analysdimension som handlar om huruvida sorteringsprocessen, mer eller mindre, genomsyras av en tjänstemanna- eller politisk bedömning. Graden av tjänstemannabedömning definieras i det här sammanhanget av hur "lätt" planerare/"tjänstemannaorganisationen" själva anser att det är att få sina förslag antagna av beslutsfattare. Notera att detta inte nödvändigtvis säger någonting om huruvida planerarna har som vana eller kommer undan med att utföra förhållandevis svaga föredragningar, eller huruvida kommunala politiker missar att förhålla sig kritiskt till planerarna.

En iakttagelse är att tjänstemannabedömningens omfattning tenderar att påverkas av i vilket skede i processen man befinner sig. Den, enligt planerarna, så kallade "grovsortering" som sker i ett tidigt skede, ganska snart efter dialogtillfället, tycks utmärkas av tjänstemannabedömning, då den sker mer på kammaren (se exempelvis Kommun E). Att flera av respondenterna förklarar att de

sammanfattade synpunkterna, i form av en samrådsredogörelse, ”skickas till politiken”, illustrerar hur den senare bedömningen/sorteringen tycks utmärkas av en mer politisk bedömning.

I relation till vad?

Oavsett hur en sorteringsprocess ser ut, kommer den alltid att ske i förhållande till *något*. För att illustrera detta har jag utifrån studiens empiriska fynd tagit fram en modell (se Figur 2.) med fem övergripande indelningsgrupper. Man skulle kunna säga att dessa fem kategorier, som presenteras i följande avsnitt, speglar de så kallade ”högar” som planerarna/de involverade sorterar synpunkterna utifrån. Likt analysdimensionerna överlappar de olika indelningsgrupperna varandra och det är inte ovanligt att de involverade nämner att sorteringen sker i förhållande till flera olika saker.

Lagstiftning/myndighet

Som nämnts i inledningen sker sorteringen i relation till lagstiftning. Bland annat bör effekten av ett förslag som är förhållandevis positivt för en aktörs egenintresse, inte vara ”påtagligt negativt” för allmänintresset, eller tvärtom. Resultatet visar att det finns flera utmaningar i relation till detta. För det första kan det vara svårt att i förväg avgöra hur stor påverkan ett visst förslag/synpunkt har på den ena parten. För det andra är det inte helt oproblematiskt att förhålla sig till de röster som av olika anledningar inte hörs, men som ändå representerar/kan komma att representera allmänheten. Att dialogens representativitet varierar som ett resultat av olika metoder för att göra urval av befolkningen, behöver förvisso inte nödvändigtvis vara negativt, detta menar Nazem Tahvilzadeh, forskare i offentlig förvaltning vid KTH. Han hävdar att ”skevt” inte alltid är dåligt, men att man inte ska förbise det faktum att ”skevt” alltid är just ”skevt” (Tahvilzadeh 2019).

Länsstyrelsen är ett konkret exempel på myndighet som sorteringsprocessen påverkas, och till och med kontrolleras, av. Trafikverket är ytterligare en myndighet som kan styra hur sorteringsarbetet ser ut genom att exempelvis besluta om trafikflöden på olika platser.

Huruvida marken som ska brukas är privat- eller kommunägd påverkar också sorteringsprocessen.

Tema

En ämnesvis sortering förklaras bland annat av att processen effektiviseras då man kan bemöta liknande frågor på samma gång. Exempel på teman är trafik och infrastruktur, natur, utbildning, positivt och negativt. Att sortera synpunkter utifrån geografiskt område är också vanligt. Detta innebär exempelvis att synpunkter/markörer på karta, som placerats utanför det geografiska området som är relevant för den specifika planen, inte bemöts på samma sätt. En geografisk sortering används också för att kunna se vilka yttranden som kommer från tätort osv.

Vad som anses vara möjligt

Ett återkommande inslag under intervjutillfällena är att planerarna diskuterar vad som anses vara ”möjligt”. Å ena sidan tycks det handla om vad som är möjligt att förverkliga på kort sikt, exempelvis bygga, skapa eller införskaffa. Å andra sidan

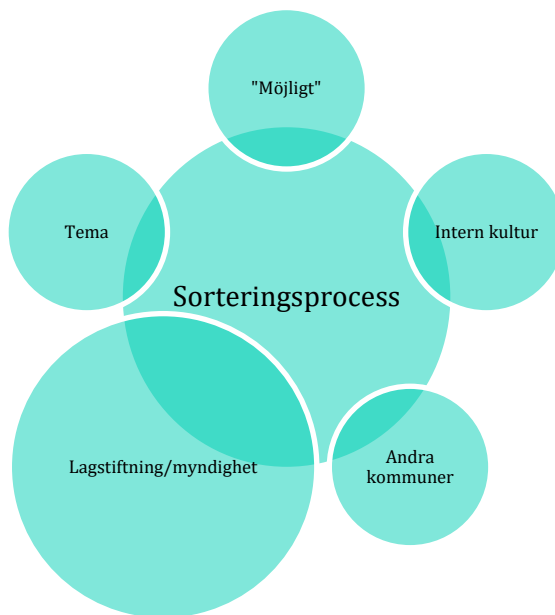
handlar det om vad som är möjligt att förverkliga på lång sikt, dvs förvalta och upprätthålla. Vad som anses vara "möjligt" kan grunda sig i en såväl ekonomisk, politisk, praktisk, teknisk, alternativt subjektiv bedömning.

Intern kultur

Som tidigare nämnts påverkas sorteringsprocessen av organisationens rutiner och interna kultur. Att man som planerare hanterar synpunkter på ett visst sätt präglas alltså av tidigare erfarenheter och vanor. Detta exemplifieras bland annat av att flera av respondenterna använder ord som "brukar", som i "vi brukar göra såhär", då de förklarar hur sorteringen i deras kommun går till/kan se ut. En rutin eller vana härstammar förvisso inte nödvändigtvis från tomma intet, utan har säkerligen utvecklats som ett resultat av just lagstiftning, myndighetsbeslut osv. På liknande sätt har tidigare erfarenheter en inverkan på sorteringen. Ett konkret exempel är citatet från Kommun F där Bruno beskriver hur hans erfarenheter av att inte komma från landsbygden givit honom en viss uppfattning om vad en jämförelsevis "liten tomt" och "påträngande bebyggelse" är.

Andra kommuner

Trots att studiens analyschema utformats i syfte att erhålla en bättre förståelse för hur planerare beskriver den sorteringsprocess som utmärker deras egen verksamhet, går det inte att förbise det faktum att flera av dem, på ett eller annat sätt, beskriver deras arbete i relation till andra planerare, från andra kommuner. Kanske är det mer korrekt att konstatera att sorteringsprocessen tycks ske i förhållande till planerare/de involverades *uppfattningar* om, eller *tidigare erfarenheter* av, arbetet i andra kommuner.

Figur 2. Modell för vad som påverkar sorteringsprocessen

5 Sammanfattande reflektion och förslag på vidare forskning

Resultatet visar att de sorteringsprocesser, vars kommuner varit exempel i denna undersökning, beskrivs som;

- påverkade av huruvida medborgardeltagandet sker i samband med tidig medborgardialog, samråd, översiktsplan eller detaljplan
- i behov av en översättning
- stegvisa och tidskrävande
- konstruerade i förhållande till någonting (lagstiftning, vanor, andra kommuner...)

En central slutsats är att det inte verkar finnas en ”statisk”, allmängiltig beskrivning av den sortering som varit under lupp i denna studie. Sorteringsprocessens flerdimensionella karaktär innebär följaktligen att det finns ett behov av *flexibilitet* när det kommer till att skildra hur kommunens representanter ser på sortering och värdering i samhällsbyggnadsprocesser.

Vi vet att universiteten fortsätter att utbilda planerare, och min ståndpunkt är att det behövs mer forskning för att rusta dem. Mot denna bakgrund skulle fler intervjuer kunna komplettera de analysdimensioner som diskuterats i denna studie. Fler observationer gör det dessutom möjligt att röra sig utanför planerarnas selektiva perspektiv (Fangen 2005, 33). Vilka planeringssammanhang är då mest intressanta att studera vidare? Förslagsvis tidiga skeden, såsom översiktsplan och tidig medborgardialog, där inputen är som mest vildvuxen och där det tenderar att finnas större konfliktområden.

Referenser

- Bryman, Alan (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 3 Stockholm: Liber.
- Fangen, Katrine (2005). *Deltagande observation*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Lantz, Annika (2013). *Intervjumetodik*. 3., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- SFS 2010:900.
Plan- och bygglag.
- SKL (2017) *Kommungruppsindelning 2017. Omarbetning av Sveriges Kommuner och Landstings kommungruppsindelning*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting. [Tillgänglig via:
<https://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7585-455-7.pdf>]
- Tahvilzadeh, Nazem; fil. Dr i Offentlig förvaltning vid institutionen för samhällsplanering och miljö, Kungliga Tekniska högskolan. 2019. Mistra Urban Futures, Medborgardialogens effekter i stadsplanering, föreläsning 23 maj.

Bilagor

Bilaga 1. Observationstillfälle

Fråga	Observation	Reflektion
Vilka är med på mötet?	<i>Tjänstepersoner? Politiker? Hur många?</i>	"Filippa" (planarkitekt), "Simon" (planarkitekt, informant från intervju 1), "Amanda" (planarkitekt), "Daniel" (planarkitekt), "Niklas" (förvaltningschef för Byggnadskontoret i Kommun A)
Vad är det för material som ska sorteras?	<i>Exempel: tidigt skede, inför öp. Input som kommit i samband med öppet möte i X skolbyggnad i Y kommun.</i>	Filippas sammanfattning av information och förslag som hon insamlat under en workshop som genomfördes med allmänheten i stadshuset. Syftet var att få in synpunkter från berörda för att utveckla ett planprogram för en park i Kommun A. Medborgarna som deltog, totalt 20 personer (8 kvinnor, 12 män) delades in i fyra grupper som alla fick varsin fysisk kopia av en karta över parken. De var menade att, inom ett begränsat geografiskt område, placera ut symboler i olika former och färger, vilka representerade olika viljor. Exempelvis kunde lila stjärna betyda "naturområde" och gul piprensare "cykelväg". Avslutningsvis fick respektive grupp hålla i en kortare muntlig redovisning där de visade sina utsmyckade kartor och presenterade sina förslag. Ytterligare material som presenteras är input från ett frågeformulär där medborgarna fått svara på vad de använder parken till. Filippa: Det blir naturligtvis snett för representativiteten eftersom vi inte hade någon direkt geografisk spridning bland de som deltog på workshopen. En majoritet kommer från område x.

<p>Hur stort är materialet som ska sorteras? Hur presenteras det på mötet?</p>	<p><i>Har någon sammanställt en lista? Eller är det en hög postitlappar?</i></p>	<p>Den input Filippa samlat in från kartorna presenteras i punktform och innehållet från presentationerna sammanfattas i skriven text. Texten är formulerad utifrån medborgarnas perspektiv. Exempelvis ”Vi vill ha en promenadslinga här.”</p> <p>Inputen är sammanfattad till ungefär en datorskriven sida per grupp, som Filippa presenterar för de andra på en tv-skärm.</p> <p>Filippa berättar att presentationerna dessutom spelades in i syfte att kunde avlyssnas i efterhand. De inspelade presentationerna presenteras inte på mötet.</p>
<p>Hur går sorteringen till mer praktiskt?</p>	<p><i>Vem håller i taktpinnen? Hur får deltagarna ordet? Konsensus/ski lje linjer?</i></p>	<p>Filippa har en överordnad position under mötet, just eftersom det är hon som ansvarat för medborgardialogen i fråga. Det är hon som ska informera de andra planarkitekterna och förvaltningschefen. Medan hon presenterar sin sammanfattning av inputen inflikar övriga deltagare på mötet då och då, lite hur de vill.</p> <p>Vissa medborgarförslag kommenteras inte verbalt, utan bara genom en mer ”kroppslig kommunikation/reaktion”, exempelvis genom en fnysning eller ett dovt skratt.</p> <p>Vissa deltar mer än andra. Niklas, Daniel och Amanda tar inte mycket plats på mötet och kommenterar nästan ingenting.</p>
<p>Vilka kategorier/högar sorteras materialet i?</p>	<p><i>Lämpligt/rimligt/omöjligt/detaljplan... etc.</i></p>	<p>Man sorterar dels utifrån vad Trafikverket sagt om trafikflöden på olika platser. Därutöver sorterar man bort den input där de utplacerade symbolerna på kartorna inte är placerade inom det avgränsade geografiska området.</p> <p>Filippa: Jag sa att vi skulle hålla oss inom planområdet, men de svävade iväg lite.</p> <p>Filippa: Jag tror snarare att vi fokuserar på de flöden vi redan har tänkt.</p>

		<p>Simon: Jag tror inte vi gör så [...] det är enligt mig vansinnigt.</p> <p>Filippa konstaterar att synpunkterna från de olika grupperna tenderar att likna varandra. Övriga instämmer.</p>
<p>Är det tydligt hur högarna tas vidare? Hur?</p>	<p><i>Vad händer med de förslag som "dödas"?</i></p>	<p>I slutet av mötet frågar Amanda, också planarkitekt, Filippa ifall hon, efter workshopen, känner sig inspirerad och om hon kommer att justera planen efter inputen.</p> <p>Amanda: Kommer du konkret att använda inputen, Filippa?</p> <p>Filippa svarar att det åtminstone kommer att bli lättare att väga redan etablerade alternativ mot varandra nu när hon har en bättre uppfattning om vad medborgarna vill.</p> <p>Filippa: Det är främst jag och projektgruppen för planprogrammet som kommer arbeta med resultatet från workshopen. Projektgruppen består av representanter från kommunens olika förvaltningar. Informationen kommer hjälpa mig i arbetet med att ta fram planhandlingar och som underlag för hur vi ska utveckla området. Det är möjligt att det även kommer användas senare i processen som underlag för utveckling av utemiljön, då av landskapsarkitekten på Service- och Teknikförvaltningen. Även vid kommande detaljplaner kan det komma till användning.</p>

Bilaga 2. Intervjuguide

Datum:

Plats:

Informant:

Tjänstgör som:

Metod och material

1. Vad använder ni för metoder vid i samband med medborgardeltagande? (ex. enkäter, öppna dialoger, workshops ...)
2. Vad får ni in för material från dialogtillfällena? (ex. dagboksanteckningar, post-it-lappar, whiteboardfoton, video-/ljudinspelningar...)
3. Har ni särskilda tillfällen när ni sätter er ned och sorterar inputen eller sker det mer löpande?
 - a. Finns olika steg i sorteringen? (ex. grovsortering...)
4. Hur stort är materialet som ska sorteras? Hur presenteras det på mötet?
5. Upplever du att medborgarna är medvetna om vilken typ av input/vilken typ av frågor de kan ta upp vid dialogtillfället?
 - a. Får de exempel på frågor som kan tas upp inom ramen för respektive dialogtillfälle?
 - b. Är synpunkterna relevanta för den specifika planen?

Involverade/Sorteringsprocessen

6. Hur gör ni sedan? Hur går själva sorteringsprocessen till? (*beskriv till exempel hur det gick till vid den senaste gången*)
 - a. Diskuterar ni i grupp? Hur många? Vilka är ni? Tror du att det är en förde/nackdel att vara få/flera involverade i sorteringsprocessen?
 - b. Vem håller i taktpinnen?
 - c. Upplever du att det råder konsensus/konflikt mellan de som sorterar synpunkterna? Med andra ord: är man överens om hur olika ärenden/synpunkter ska sorteras? Vad gör man om man inte är överens?
 - d. Finns olika kategorier eller "högar" ni sorterar inputen i? Vilka? (ex. lämpligt, orimligt, detaljplan, berörd förvaltning, "ungdomarnas synpunkter" ...)
 - e. Är det lätt/svårt att sortera? Hur är det att vara en förhållandevis stor/liten kommun?
 - f. Har du tänkt mycket på hur ni gör och varför ni gör som ni gör?
7. Vad händer efter sorteringsmötet? Hur tas frågorna vidare?
8. Övrigt